

Pengevirke 4

TIDSSKRIFT FOR NY BANKKULTUR DECEMBER 2005

Dans om juletræ – eller guldkalv...

*Demonstration i Belgien
mod bankernes uetiske investeringer.
(Se bagsiden)*

Pengevirke 4-2005

udgives af
Merkur, Danmark og
Cultura Sparebank, Norge

E-mail

merkurbank@merkurbank.dk
cultura@cultura.no

Hjemmesider

www.merkurbank.dk
www.cultura.no

Udkommer

4 gange om året
Næste gang 12. april 2006

Oplag: 8.700

Frist

for bidrag til næste nummer er
27. februar 2006

Danske indlæg

sendes til Merkur
Bispensgade 16, Postboks 550
DK-9100 Aalborg
uggerby@mail.dk

Norske indlæg

sendes til Cultura Sparebank
P.b. 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
jannikeo@cultura.no

Redaktionsgruppen består af

Ole Uggerby (ansv. i Danmark)
uggerby@mail.dk
Arne Øgaard (ansv. i Norge)
arne.oegaard@steinerskolen.no
Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Tryk

Bræmer Tryk A/S
FSC co-certificeret
Miljøcertificeret ISO 14001
Trykt på: RePrint FSC

Tema denne gang

Virker inspirationens musen også idag?

Tema for kommende numre

1/2006: Økonomi
2/2006: Centrum/periferi
3/2006: Værdier
4/2006: Mad

Pris for 2006: Kr. 150,- Benyt konto:
Cultura: 1254.96.00555
Merkur: 8401-9180227

Forsidefotos

Demonstration i Belgien mod bankernes uetiske investeringer. Foto bringes med tilladelse af Jens Galschiøt. Se bagsiden.

De holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i bladet i de enkelte artikler og indlæg er de pågældende forfattere selv ansvarlige for.

De er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens synspunkter.

Mixed Sources

Product group from well-managed forests, controlled sources and recycled wood or fiber
www.fsc.org Cert no. SW-COC-317
© 1996 Forest Stewardship Council

I n d h o l d

3	Kunst - Videnskab - Religion	Af Ove Frankel
4	Om tro og viden (digt)	Af Frank Colding
6	At åbenbare stemmen (Werbeck-sang)	Af Beke Pfann
6	Hymne - Den danske Salmeduo	Af Christian Vuust
7	Syng med sjælen	Af Inge Brink Hansen
7	Danish Songs	Af Klaus Tølbøll Sørensen
8	Språket som instrument	Af Arne Øgaard
9	Fortellerhuset	Af Jannike Østervold
10	Kan en valkyrie dø uden kamp (digt)	Af Bjørka Lassen
10	Om poesi	Af Søren Ulrik Thomsen
11	Efterårs morgen (digt)	Af Niels E. Fischer
11	Andre Farger (digt)	Af Ingjerd Østmo
11	Fræ'po æ jue (digt)	Af Knud Frøsløv
12	Eurytmi - den nye kunstart	Af Margareta Solstad
14	Vakre former i betong	Af Jannike Østervold
15	Veving og teater	Af Jan Bang
16	Aurora Verksted	Af Christine Bakke
16	Kaospiloterne indtager nordn	Af Nina Høst-Madsen
17	De splittergale	Af Per Andersen
20	Er det noen kunst?	Af Arne Øgaard
21	Candle Art	Af Hans Viggo Jørgensen og Santa Flammild Papaduke
21	Enkaustik (maleri)	Af Christian Peter Smed
22	Artillus - musikmaleri	Af Jannike Østervold
23	Prosjektskolen	Af Christine Bakke
24	Jeg så en spire (digt)	Af Marianne Brodersen
26	Klangen av fargen grønn	Af Helle Bjerkan
26	Playscapes	Af Lotte Birkmose
27	Natural born history (udstilling)	Hilarius Hofstede
27	Skulptur for miljøet	Af Jannike Østervold
28	Filtarriget	Af Stine Torp Brixvold
28	Filtartisten	Af Charlotte Kaae
29	Børn og musen	Af Bent Jøker
30	Index over bidragydere	
32	RadiOrakel (kvinneradio)	Af Torstein Dyrnes
32	Kunst som brobygger	Af Jannike Østervold
33	Gjør som de tre vise menn	Af Stian Torstenson
34	Aktuelle Bøger	
36	Primunella (eventyr)	Af Sannie Terese Burén

Le d e r

Musernes virke...

Hvorfra kommer de impulser, der bringer den rette fremdrift i økonomien og i samfundet som helhed? Og hvorfor er disse impulser så svage for tiden?

Den dominerende økonomiske videnskab formår i stadig ringere grad at forklare den globale virkelighed vi står med i 2005 og i endnu mindre grad at håndtere situationen med begrænsede naturressourcer, stigende materielle behov og voksende social ulighed.

Der er økonomer, der har taget disse problemkomplekser op. De vil blive bragt på bane i forårets Pengevirke, hvor fokus atter vil være på den globale økonomi.

Men inspirationen og motivationen til at arbejde med de fælles opgaver i nutiden må være til-

stede hos den enkelte. Hvordan kan vi skabe et kreativt miljø, hvor disse kræfter kan vokse frem? Og hvad kan der gøres for at de positive kræfter, der er tilstede i det enkelte menneske bliver gjort "produktive" og "bærer frugt" i den videre udvikling af fællesskabet ind i fremtiden?

I forrige nummer af Pengevirke efterlyste vi eksempler på de gamle græske musers virke i nutidens "åndsliv" eller "kulturliv". Responser har været overvældende! Tak til alle de læsere, der har reageret. Vi beklager, at kun ca. halvdel er kommet med i dette blad og oven i købet i stærkt reduceret form. I de fleste tilfælde bringer vi henvisninger - så det er muligt at søge yderligere oplysning og inspiration.

Vi ønsker alle glæde ved julen og at freden må vinde frem i det nye år.

Red.

Kunst Videnskab Religion

Af Ove Frankel

Det er underligt at se de tre begreber kunst, videnskab og religion skrevet ved siden af hinanden. Det virker lidt som en intel-ligenstest: Hvad har de til fælles?

Religion, det skal man da holde sig fra. Det fører bare til terrorisme. Det må bekæmpes med flere love mod terror og reli-giøse fundamentalister, der vil sprænge fredelige folk i luften. Vi må have mere overvågning, så vi kan bevare vores frihed.

Og kunst! Jeg hørte engang en, der vidste noget om det. Han sagde: "Kunst er kun kunst, når det ikke kan bruges til noget.' Kunst skal være unyttigt. Og det er det sgu! Og ikke til at forstå. Dem, der vil have noget med kunst at gøre, må selv betale for det. Lad os andre være fri!"

Men videnskab! Det tror vi på. Den er go' nok! Hvis bare vi kunne blive fri for at høre, at det, der var sundt i går, er skadeligt i dag. Men videnskaben skal bare have penge nok, så vi kan følge med og ikke miste alle arbejdspladserne til Kina og Indien. Og så kan vi helbrede kræft og opfinde medicin til at rette op på alle de sindssyge hjerner, der render rundt og koster sam-fundet milliarder.

Kære læser og kunde i Merkur og Cultura. Du har valgt en bank, der har et bevidst forhold til penge, og du forventer perspektiver, enga-gement, nye tanker osv. i dette blad. Men lad indledningen stå et øjeblik: for jeg er overbevist om, at dette tankegods trives i os alle sammen i en eller anden udstrækning. Især begreberne fri og frihed! Og det gør det, fordi det er det mindst anstrengende, blot vi slapper af mentalt en liden stund, kommer disse holdninger frem af sig selv. Så lad mig være anstrengende i den næste del af skriftet.

Begrebet frihed

Det fælles ved de tre begreber kunst, videnskab og religion er begre-bet frihed. På flere måder.

Når man skal til at samtænke begrebet frihed med religion, kunst og videnskab, dukker der noget op om at grundloven garanterer en række frihedsrettigheder, herunder religions-frihed. Grundloven nævner intet om videnskabelig eller kunstnerisk frihed, men der er en tradition for, at kunstnere har erobret sig et frirum, når de maler, komponerer osv. For videnskaben har det længe stillet sig ander-ledes: Videnskaben er en del af virksomhedernes forskning og udvik-ling. Det er videnskaben, der er med til at udvikle nye produkter og metoder, så den kan ikke være fri, den skal tjene økonomien.

I politiske skåltaler om 'frihed og demokrati' bliver ordet frihed til gengæld brugt flittigt - og derefter som retfærdiggørelse af at gå i krig for at befri et land og indføre demokrati.

Men mest måske hører vi ordet frihed i forbindelse med økonomi: Den fri markedsøkonomi, det frie marked, frihandel osv.

Et noget uldent frihedsbegreb! I politisk betydning indebærer det frihed til at udtale sig, frihed til at forsamle sig, frihed til at have den religion, man ønsker osv. Altså alle de grundlovssikrede borgerlige fri-hedsrettigheder. I økonomisk betydning er det frihed for lovregule-ring: Markedet skal have frihed til at fungere på sine egne betingel-ser. Kun når der ikke gribes ind i markedsmekanismen, er der grund til at håbe på en økonomisk rationel produktion og en optimal anvendelse af resurserne - den gamle historie fra Adam Smith om den 'usynlige hånd', der regulerer udbud og efterspørgsel på bedste måde. Endnu mere umuligt bliver det, når frihedsbegrebet 'synker' yderlige-re, som jeg har ladet det gøre i denne artikels indledning: Lad os være fri. Frihed fra noget: Fri for forstyrrelser, bekymringer, belastninger, sygdomme, sorg, risici, ulykker og død! Naturligvis hører det til et samfunds opgaver at garantere dets borgere et vist minimum af fri-hed fra trusler og ødelæggelser. Men en konstant forøgelse af kravet om 'frihed fra' fører til en lammelse af menneskelig udvikling. Enhver udvikling er en indtrængning i noget nyt, ukendt og foruroligende; en forladt af noget kendt, trygt og tilvænnet. Det kræver altså en balance: Hvis mennesket slet ikke beskyttes af frihed FRA samfundets og naturens tvingende påvirkninger, vil det ikke kunne finde kræfter til at udvikle sig frit. Modsvarende kunne man anvende alle sine (mentale) kræfter på at blive fri for enhver forstyrrelse og risiko. Heller ikke i denne situation er der resurser til at skabe nyt.

Om tro og viden

*En lille filosofisk snak
til tonerne af J. S. Bach
om to af livets dyder,
musik og sprog og skabertrang,
fortøttet eftertænksom sang,
mens modsætninger syder:*

*Tag videnskabens nøgternhed
for den som ønsker god besked
med verdens årsagskæde;
da må man vente med sin tro,
se alting på natur bero,
og deri finde glæde.*

*Mens troendes hengivenhed
har tillid til Guds kærlighed,
til formål og til mening;
da må man se man lidet ved,
at verden er et helligt sted,
og søge mod forening.*

*I ligninger og poesi
om udenfor og indeni
er sprog til livets lære.
Der kan erfaring fæste bo
og finde videnskab og tro
som to komplementære.*

*Og mødes vi i nøgternhed,
og bruger vor hengivenhed,
kan krigen forstumme,
og venskab, fremdrift, skabertrang
få magt og vælde dagen lang,
og arbejdslivet summe.*

*En dejlig optimistisk snak,
til tonerne af J. S. Bach,
bemærk de tvende dyder.
Af levet liv og skabertrang:
Min gode, frydefulde sang.
Gud ved, hvad den betyder?!*

Af Frank Colding
[se side 30]

Frihed i samfundet

Med disse forståelser af begrebet frihed er det ikke muligt at se 'frihed' som det fælles i funktionerne kunst, religion og videnskab. Lad os undersøge sagen nærmere og belyse den historisk:

Kan adgangen til / tilladeligheden af at beskæftige sig med og tilhøre en bestemt religion, kunstretning og videnskabelig anskuelse være fri i et samfund?

Det danske samfund har eksplicit lovgivet dette på religionsområdet. I Danmark må man bekende sig til en hvilken som helst religion, naturligvis under overholdelse af landets øvrige love. På kunstens område er det de facto frit, om man vil holde af impressionisme eller postmoderne arkitektur, og der ses anstrengelser for at gøre adgangen til kunst af enhver art så fri og ureguleret som muligt.

Det er helt anderledes med videnskab. Her må der ikke undervises i hvad som helst, hverken på friskoler, folkeskoler eller universiteter osv. Der er ganske bestemte grundantagelser og arbejdsmetoder, der kvalificerer noget til at være videnskab. Man kan f.eks. ikke studere homøopatisk medicin, astrologi, ufoer, etc. på noget universitet. Heller ikke inden for rammerne af grundskolelovgivningen er der frihed til at undervise seriøst i andre verdensbilleder end det anerkendte naturvidenskabelige. Det viser sig bl.a. i at teorier forveksles med realiteter: 'Alt stof består af atomer'. Ikke: Atomteorien kan forklare fænomener! Eller: Alt liv har udviklet sig fra simple livsformer til mere komplicerede ved hjælp af variation og selektion. Ikke: Spørgsmålet er hvordan noget simpelt af sig selv bliver komplekst og hvad det er for en 'kraft', der bevirker denne udvikling?

Videnskabens (midlertidige?) magtstilling

Videnskabens har fået en vældig og paradoksal magtstilling i samfundet: Det naturvidenskabelige verdensbillede er indiskutabelt, og set indefra – ganske labilt: Den herskende (natur)videnskabelige metode består i at opstille en teori til forklaring af komplekser af iagttagelser. Teorien har gyldighed, så længe den ikke er modbevist. Den kan aldrig bevises endeligt. Videnskabens forstået som det område, hvor viden bliver skabt, er i vor tid ganske famlende og usikker og den har tendens til at påstå, at vi egentlig ikke kan vide noget med sikkerhed! Til gengæld er 'den anden ende' af videnskabelig forskning ganske overbevisende, nemlig der, hvor der

frembringes nye tekniske resultater afledt af videnskaben. Disse resultater tager moderne mennesker til sig med ukritisk appetit og derfor lovpriser vi videnskaben. Herigennem har videnskaben fået en meget kraftig binding til det økonomiske liv og til den del af økonomien, der er ganske målrettet – nemlig kapitalforvaltningen. Succeskriteriet er, om kapitalen kan investeres rentabelt. Dvs. videnskaben skal være rentabel, den skal kunne betale sig. Samme grundtræk ses i lovgivningens bestræbelser på at 'forbedre' grundskolen: landsomfattende tests, specificerede krav til viden på hvert alderstrin osv. er dybest set udtryk for, at skolen opfattes som kapital, og at kapitalens logik skal herske i skoleområdet. (1)

Så selv om der ikke er frihed til tilgangen til kunst og videnskab, ville det da være ønskeligt om der var?

Alternative bevægelser

Såfremt svaret på dette aflæses i den aktuelle politiske debat, vil det med sikkerhed være nej: Der skal indføres restriktioner for at sikre samfundet og den herskende rationalitetsopfattelse.

Aflæses der på eksisterende samfundsfænomener, vil svaret være ja: Der er en frodig underskov af alternative videnskabelige, religiøse og kunstneriske bevægelser. En underskov, der ofte har vanskeligheder med at trives og derfor er karakteriseret af hastige forandringer i struktur og sammensætning. Nye foreninger, skoler for alternative behandlinger og indsigter, interessegrupper og netværk opstår og forgår dagligt. De er præget af løs organisation, frivillighed og ofte af pengemangel. De afsætter spor af nye erkendelser, oplevelser, professioner, som med tiden optages i samfundet. Nogle bliver til folkelige bevægelser, politiske partier, uddannelsesmæssige eksperimenter og omdanner langsomt og sent samfundet. De betegnes af og til som samfundets egentlige vækstlag.

I dette vækstlag skelner man sjældent mellem kunst, videnskab og religion, der trives udmærket side om side. De rager også ind over hinandens traditionelle grænser, hvor de ser ud til at befrugte og levendegøre hinanden.

Det traditionelle kan udtrykkes: 'Jeg vil se det, før jeg vil tro det'. Det alternative ville svare: 'Jeg må tro det, før jeg kan se det'. Indsigter og viden kan udvides ved at være åben for nye antagelser, gøre op med fordomme, sætte erfaringen til side for en stund på et område, eksperimenter, risikere.

Det fører til det næste trin i frihedsanalysen. Kunst, videnskab og religion har det til fælles, at de er frihedsområder for den menneskelige udvikling. De er erkendelsesmarker, hvor nye erkendelser kan spire frem, og hvor mennesket faktisk er i stand til at skabe nyt, skabe ny moral, nye standarder, samfund og normer. Og jo mere de tre områder opfører sig magtfuldt og respektfuldt over for hinanden, desto mere vil de i samspil med hinanden berige erkendelsen og videreudvikle mennesket. De er tilsammen gode til at forbruge kapital og til at skabe råderum, hvor mennesker kan forbinde iagttagelser med begreber på nye åndeligt berigende måder. De bliver til indsigter og ideer, hvoraf nogle med tiden modnes og overtages af økonomien i form af opfindelser og teknologiske fremskridt. De bliver til ny kapital.

Åndslivets oprindelige uadskilthed

Historisk set har det altid været sådan. At økonomien har haft gavn af det samlede menneskelige åndsliv (jeg anvender her begrebet åndsliv i stedet for hele tiden at skrive kunst, videnskab og religion). De tidligste opfindelser af ting, teknikker og samarbejdsformer har virket forbedrende på fremstillingen af fornødheder, der senere fik bytteværdi, som kunne udveksles. Dermed blev økonomien født.

Udviklingen i forhistorisk tid fra nomadisk jægersamfund til bondesamfund med fast bosættelse skete ganske sikkert ikke, fordi jægerens byttedyr begyndte at bevæge sig over større afstande, for i årtusinder havde jægerfolket konsekvent fulgt deres byttedyr på deres klimabetingede vandring. Bosættelsen var heller ikke motiveret i ønsket om nedsat arbejdstid eller bedre helbred. I så fald var det en fiasko. Med bosættelsen blev den daglige arbejdstid forøget vældigt og sundhedstilstanden forringet. Men erkendelsen af verden gennem sammenhængen mellem natur og kultur var en succeshistorie.

Ser vi på renessancens store personligheder, er det påfaldende, at heller ikke de skelnede mellem eller i hvert fald ikke adskilte funktionerne kunst, videnskab og religion i deres åndsliv. Brunelleschi, en af renessancens store arkitekter, var både videnskabsmand, byggeteknikker, kunstner og religiøst aktiv. Det var ham, der fandt lovene for centralperspektivet, opfandt en byggemetode, der kunne sætte en kuppel på Firenzes domkirke, der i over hundrede år havde stået med et stort skammeligt hul, hvor kuplen nu hæver sig over hele byen, og endelig var det ham der opfandt en helt ny form for kirkerum, der bidrog til at gøre religionen fri og mangfoldig. Santo Spirito kirken i Firenze giver plads til omkring 35 ligestillede altre, hvor man efter eget valg kan dyrke sin gud.

Der kan nævnes mange andre personligheder, som gav impulser til hele den moderne verdensopfattelse, inden kunst, religion og videnskab røg i totterne på hinanden og gik hver til sit.

Jeg tror, at Galileo Gallieis historie (1564-1642) bidrog ganske meget til skilsmisken. Det var ham, der påviste tyngdeloven og gerådede i unåde af den grund: Kirken bandlyste ham ikke, men gav ham skriveforbud. På trods heraf blev Gallieis ophav til den moderne naturvidenskab, idet han anbefalede, at man skulle måle alting – og alt det, der ikke kunne måles, skulle man arbejde på at gøre måleligt.

Fænomener i vor tid

I vor tid er der ud over de 'traditionelle' græsrodsbevægelser og hele 'civilsamfundsbevægelsen' (2) ved at opstå en tilnærmelse mellem

de tre erkendelsessøstre: kunst, religion og videnskab. Jeg vil blot gøre opmærksom på et par krusninger:

På Handelshøjskolen i København findes 'Center for Kunst og Lederskab'(3). Ét motiv for instituttet er, at erhvervslivet kan tjene på kunsten, men meget mere væsentligt og interessant er deres forskningsarbejde, som belyser den kunstneriske arbejdsmåde der er fokuseret på at leve sig ind i 'begivenheden' og hvordan man kan gøre sig værdig til den – altså at leve opmærksomt og aktivt i nuet og ikke udelukkende være mål-rettet. www.exart.dk

Andet eksempel er fra Danmarks Pædagogiske Universitets Learning lab Denmark som driver en række 'konsortier' bl.a. med temaer som 'Leg og læring' og 'Den kreative alliance': www.ild.dk/consortia/thecreativealliance/en

Og som fænomen vil jeg endelig nævne Richard Floridas bog "Den kreative klasse" (4), som viser mange interessante sammenhænge mellem kreativitet, samfundsindretning og fremtidens vækst i vels-tand.

Disse og mange flere eksempler i andre lande kan være indikatorer for, at murene mellem kunst, videnskab og religion er under nedbrydning, selv om der som nævnt i indledningen også er steder, hvor murene forstærkes.

Et af de vigtigste symptomer på at kunst, videnskab og religion atter kan finde en dynamisk måde at spille sammen på, er at den enerådende naturvidenskabelige erkendelsesmetode er brudt op i en – næsten uoverskuelig – mangfoldighed af principielt ligeværdige erkendelsesmetoder.

Der er i så godt som alle uddannelser en fremtrædende anerkendelse af metodemangfoldigheden og deres resultater, hvilket kan aflæses i at så godt som ethvert studium har et fag der kaldes 'fagets videnskabsteori'. Det kan føre til en ligeværdig drøftelse af indsigter – om de så er opnået ad videnskabelig, religiøs eller kunstnerisk vej. For det er (ved at blive) anerkendt, at også kunst og religion har deres videns-skabende metoder.

Der forudsættes årvågenhed af både brugere og skabere af viden og indsigt: Er der tale om en udtalelse indenfor metodens relevante område, som vi derfor kan fæste lid til?

Dermed er det overladt til det enkelte menneskes tænkning at vurdere og modificere de begreber og domme, han præsenteres for. I tænkningen kan vi mødes på tværs af religiøst tilhørsforhold, videnskabelig orientering og kunstnerisk arbejdsområde. Vel mødt!

Ove Frankel. F. 1942 i København. Uddannet som lægemiddelkonsulent og ansat i medicinfirma fra 1968 til 1985 – de sidste 11 år som direktør. Lærer på Vidar Skolen, Gentofte 1985-2005, med undervisning af overskolens elever i kunst, biologi, historie, samfundsfag, og smedning. Har nu eget konsulentfirma: Udviklingskunst. udviklingskunst@mac.com

(1) Stefan Herrmann: *Fra folkeskole til kompetence-miljø – tendenser i videnssamfundets kapital-logik. I 'Perspektiv, magt og styring' hans Reitzels forlag 2003. ISBN 87-412-2410-8*

(2) Nicanor Perlas: *Shaping Globalization: Civil Society, Cultural Power and Threefolding*, 2000. ISBN 971-92233-0-8

(3) Ole Fogh Kirkeby: *'Det nye lederskab' Børsens Forlag 2004, ISBN 87-7553-997-7*

(4) Richard Florida: *"Den kreative klasse" af bog, Klim, 2005, ISBN 87-7955-352-4*

Werbeck-sang:

At åbenbare stemmen

Af Beke Pfann

Efter i årtier at have forsket i det kunstneriske, det pædagogiske og det terapeutiske område udviklede den svenske sangerinde Valborg Werbeck-Svårdström (1879-1972) en ny åndsvidenskabeligt orienteret sangskoling i samarbejde med Rudolf Steiner.

Med udgangspunkt i den idé, at stemmen ikke først skal dannes, men allerede findes i hvert menneske som fuldkomment anlæg, skriver Werbeck i sin bog „Die Schule der Stimmthüllung“ (Skolen for stemmens åbenbaring):

”Den menneskelige stemme behøver ingen dannelse, den er der, færdig, fuldendt, som et væsen, klingende i det ideelle,

men den venter på befrielse! Vi må sige stemmebefrielse eller endnu bedre stemmeåbenbaring.”

I modsætning til mange sangmetoder bliver Werbeck-sangen dermed anset som et udtryk af hele mennesket og ikke kun som et produkt af stemmebåndene og vejtrækningssystemet.

Vi gør os selv til instrument gennem sangen. Ved hjælp af harmoniserende åndedræts- og sangøvelser kan vi lære at overvinde de fysiske og sjælelige forhindringer, som hæmmer vores stemme, så den kan udfolde sig frit. Mange mennesker, som altid har oplevet, at de manglede talent – ”jeg har ingen stemme; jeg kan ikke synge” – opdager, at de har en smuk stemme.

Gennem specielle terapeutiske øvelser bliver denne proces fordybet. Gennem åndedrættets rytmiske væsen bærer mennesket hele tiden harmoniserende kræfter i sig, og gennem sangen – melodien klangførelse, tekstens gestaltende kræfter – bliver åndedrættet stimuleret, løsnet og udviklet. Gennem konsonanter og vokaler bliver der formidlet helende impulser helt ind til stofskiftets funktioner. Ved at arbejde med klangen kommer det musikalske til udtryk, sjælelige kræfter som mod, tillid, indre ro og glæde kan blive vækket.

Sangterapien er dermed ikke kun virksom ved egentlige stemme- og åndedrætsygdomme, men også ved kroniske stofskiftesygdomme, f.eks. struma, blærebetændelse, ved psykosomatiske sygdomme, f.eks. sprogforstyrrelse, tunghørhed, bronkitis, ved kroniske betændelsestilstande, f.eks. bihulebetændelse, slidgigt, ved neurologisk-psykiatriske sygdomme, f.eks. migræne, depression, tinnitus og som ledsagende kræfterterapi. I helsepædagogikken kan terapien hjælpe ved indlæringsproblemer, udviklingshæmmelse og koncentrationsbesvær.

Sangen har altid været en kilde til glæde, forbindelse mellem mennesker, lettende arbejdet og helende og balancerende for mennesket. Når vi synger med hinanden, lyttende til hinanden, fordyber vi forbindelsen til os selv og overfor hinanden. Det fører til gensidig åbenhed og forståelse og er et stort skridt i retning af det sociale fællesskab.

[se side 30]

Hymne

Af Christian Vuust

– ny CD med Den Danske Salmeduo

HYMNE er en rejse gennem århundreders dansk kirkemusik. CD'en indeholder inderlige og overraskende fortolkninger af bl.a. Den yndigste rose er funden; Far, verden, far vel (dansk visemelodi fra 1600-tallet) og Trosbekendelsen (gregoriansk melodi fra middelalderen).

Der er også helt nye compositioner, fx Martin Brygmanns Forårsnat (for første gang på CD), skrevet til Tove Ditlevsens digt af samme navn.

[se side 30]

Den Danske Salmeduo, Christian Vuust (th) og Hans Esbjerg, spiller instrumentale nyfortolkninger af danske salmer. Musikken har inspiration fra nyere nordisk og amerikansk jazz, nordisk folkemusik og klassisk musik. Den røde tråd er de smukke og livskraftige salmer, som den danske musiktradition er beriget med – med melodier og harmonier enhver moderne komponist kan misunde.

Syng Med Sjælen – Tal fra Hjertet

Gennem 22 år har jeg arbejdet med sang og stemme: undervist, fået undervisning, sunget professionelt, arbejdet med talestemmen og afholdt sangkurser. Jeg har oplevet både på egen krop og hos de mange elever og kursister, jeg har mødt gennem årene - at det at

synges virker forløsende; det frigiver energi, giver mod, udvikling, harmoni og glæde.

Når vi øver os og derved bearbejder os selv og vores stemme, frigør vi kræfter. Vi gennembryder barrierer og spændinger, der kan

hæmme vores livsudfoldelse. Vi får kræfter til at gå ud i livet og virke ud fra glæde og dybere selverkendelse.

Når vi synger med hinanden, finder vi sammen i en fælleshed, der er større end hver af os tilsammen. Vi skaber et rum, hvor noget andet sker - hvor vi kommer ud over os selv og kan opleve en anden dimension.

At få lov til at være med til at forløse og inspirere mennesker på denne måde er en gave. Hvem ved, om det ikke er muserne, der står bag!

Inge Brink Hansen [se side 30]

NY CD:

Danish Songs

– new
instrumental versions

Gamle, kendte danske sange i nye instrumentale fortolkninger. Coveret består af billeder fra forskellige steder i Danmark og med et lille digt til hver.

- 1) En yndig og frydefuld sommertid
  - 2) Candida
  - 3) Hyrden græsser sine får
  - 4) Solen er så rød, mor
  - 5) I østen stiger solen op
  - 6) Den signede dag
  - 7) Underlige aftenlufte
  - 8) Hvem sidder dér bag skærmen
  - 9) På Sjølund's fagre sletter
  - 10) Det var en sommermorgen
  - 11) Det haver så nyligen regnet
- (ISBN: 87-91046-17-3)

Af Henrik Birk Aaboe
og Klaus Tølbøll Sørensen [se side 30]

En rose så jeg skyde

En rose så jeg skyde
op af den frosne jord,
alt som os fordem spå'de
profetens trøsteord.
Den rose spired frem
midt i den kolde vinter
om nat ved Betlehem.

Rosen er årets tilbagevendende juletema

Fra juleaften til Hellig 3 konger den 6. januar kommer rosen til udtryk på alle tænkelige måder i ord og toner. Lyt til musikken fra Merkurs hjemmeside www.merkurbank.dk

Af Allan Diehl [se side 30]

Språkformning:

Språket som instrument

Av Arne Øgaard

Rudolf Steiner ga en impuls til beliving av talespråket. Dette arbeidet kalles i dag for språkformning (sprachgestaltung). På dette som på andre områder er det forskjellig i hvilken grad ulike mennesker har klart å utvikle og selvstendigjøre de ulike redskapene som er knyttet til denne kunstformen. Men i språkformingen ligger det muligheter som kan hjelpe de aller fleste til bedre å utnytte de mange mulighetene som ligger i taleorganet

Første gang jeg besøkte Vidaråsen Landsby ble jeg invitert med på en språkformningstime. Jeg opplevde det som morsomt og meningsfullt å kunne bruke stemmen på en helt ny måte. Senere har jeg vært med både på fremføringer og øvelser av ulike kvalitet. Noe har vært monotont og uinteressant, mens mye har vært en virkelig fryd for øret og hjerte.

Selv er jeg en fusker i faget. Jeg har ingen grundig utdanning eller øvelse, men jeg har opplevd at dette er et område med store potensialer. Som ivrig teatergjenger ergrer jeg meg ofte over i hvor liten grad selv erfarne skuespillere kan spille på stemmen. De kan slå i bordet og hoppe og danse, men variasjonen i stemmebruken er ofte påfallende liten. Som lærer er jeg også en skuespiller som må beherske stemmen som instrument. Jeg må kunne spille sint før jeg blir det, og jeg må ha en stemme som når over skravlende støy og inn i de fjerneste sinn.

Dette er en stor utfordring, og da jeg for noen år siden følte et sterkt behov for å utvikle meg på dette området, meldte jeg meg på et kurs med språkformerer Trond Solstad. En time i uken i ca et halvt år var nok til at jeg fikk en viss innsikt. Gjennom øvelser og bevisstgjørende samtaler fikk jeg en helt ny forståelse og opplevelse av stemmens muligheter. Å bli en fullført språkformer tar flere år. Men jeg lærte likevel mye som var til hjelp for meg selv, og ikke minst når jeg skulle hjelpe elever til å forme en karakter i en teateroppsetning. Det er ikke nok å si at de må slutte å mumle, en må kunne lære dem hvordan de kan bruke stemmen på nye måter.

Bli bevisst om språket

Problemet for mange av oss moderne mennesker er at stemmen har en tendens til å trekke opp i nesen. Det lyder verken pent eller levende. Heldigvis finnes det øvelser som hjelper mot dette. Det gjelder også å kunne spille på ulike ansatspunkter. Ganen er stor og krum og kan fylles av g-lyd. Gode, gamle gudbrandsdøler, vi trampet rundt på gulvet med krumme bevegelser, mens vi gjentok dette om og om igjen med stadig fyldigere g-lyder. Skal vi derimot si pust, så må vi virkelige puste ut mellom tennene, først vislende og så avslutte med en t med trøkk. T-en må støtes ut. Skal vi si noe mildt som sommerfugl, kan vi la den fly ut med s-en, men om den skal sveve mildt og vakkert, må vi la m-ene få god plass og tid på leppene. Dette bare

som en liten antydning av hvordan vi bevisst kan øve på å gi ulike lyder ansats i ulike deler av munnen, og at vi samtidig kan bruke dette til å forme et uttrykk.

Språket som utviklingsfelt

I skuespilløvelser kan en ha god nytte av bevisst bruk av ulike konsonanter.

Hvilken konsonant kan hjelpe oss til å forme en person i stadig uro? Og hvilke skal vi legge trykk på hos en person som vet hvor skapet skal stå? Tempo og pauser må selvsagt også brukes bevisst.

Ved hjelp av språklige virkemidler kan vi "fargelegge" ulike karakterer slik vi vil ha dem. Den antroposofiske teaterimpulsen går ut på at en bevisst former karakterene ved hjelp av språk og bevegelse. Den enkeltes innlevelsestalent kan så virke inn i og gjennom det formede. På denne måten kan vi komme langt også uten stort talent, og de talentfulle får et større register å spille på. Dette er et område med store muligheter, og det forundrer meg at dette nyttige redskapet i så liten grad er brukt innen dagens teaterarbeid.

Hildegunn Svarstad Bruun har gjennomført en språkformerutdanning og er lærer ved Rudolf Steinerskolen i Moss. Hun påpeker at barnas stemme ofte sitter fast bak i halsen og at de har en lite nyanisert uttale. I ungdomsalderen er uttalen ofte påfallende slapp. Jevnlig bruk av språkformingsøvelser kan være en god hjelp i slike situasjoner. Barn elsker saftige og kraftige lyder og morsomme ord. Språkformning må være en glede. Det er viktig at læreren finner øvelser som passer for de ulike alderstrinnene. For noen er første skritt å få til et normalt talespråk. Men vi må ikke stoppe der. Målet er å få inn varme og variasjon i språket. I den grad vi utvikler bevissthet om språkets virkemidler, vil vi også utvikle åndsnærverelse. Språkformning er derfor nyttig og morsomt ikke bare for barn, skuespillere og lærere, men for de aller fleste. På noen steinerskoler har språkformning en sentral plass, mens det på andre er et nærmest ukjent område. Siden språkformning ikke er et eget fag i skoleplanen, går det rundt en rekke språkformere som i liten grad får anvendt sine kunnskaper og ferdigheter. Dette er sløsing med ressurser. Jeg håper derfor at denne lille påminnelsen kan bidra til økt fokus på betydningen av språkformning.

Fortellerhuset

– flerkulturelt fortellermiljø

Av Jannike Østervold

Møte med fortelleren Georgiana Keable

"Det er en uendelig glede at eventyr i virkeligheten er en voksen sjanger, og at det finnes et sultent publikum til det!"

– J.R.R. Tolkien

Georgiana hadde egentlig tenkt å bli skuespiller, men støtte på uventede problemer. For det første syntes hun mesteparten av stoffet de skulle formidle var elendig. For det andre ble hun veldig nervøs. Og hvordan skulle hun vite hva som fungerte, når hun sto på scenen med lyset i øynene og ikke kunne se hvordan publikum hadde det? Da hun begynte som forteller, løste problemene seg. "Som forteller kan jeg velge ut meningsfylt stoff, og jeg blir ikke så nervøs. Fortellingen er fleksibel og kan tilpasses publikum og situasjonen", sier Georgiana.

Fortelling er ikke høytlesing

"Å fortelle er noe helt annet enn å lese høyt", sier Georgiana. "Fortelleren bruker ikke manus og har ikke fast tekst. Fortellingene er personlige og utvikles av den enkelte forteller. Du må tåle å ikke gå inn i en rolle, men være deg selv. Det virker veldig enkelt å fortelle, men det ligger mye arbeid bak en bra fortelling – det skal virke spontant og naturlig, men det er en kunst. Vi ønsker ikke å gå inn i noen ekspertrolle, så ikke andre skal våge å prøve seg, vi blir stolte hvis andre gjenforteller våre fortellinger. Fortelling er smittsomt – folk forteller til hverandre, og vi ser at det vokser. Kanskje vi har startet en epidemi? Den amerikanske stilen er å sette copyright på historier – da er den død."

Skreddersydd fortellinger

Som fortellere bruker de mye tradisjonsstoff som eventyr og myter, men de har også mange andre inspirasjonskilder. Fortellerhuset har et program som de kaller "Skreddersydd i øyeblikket". De samarbeider med skoler og finner ut om det er spesielle problemer eller fag de vil fokusere på, og så lager de et program som passer. For eksempel laget de et opplegg for en 7. klasse som ville ha noe om renessansen, det ble en fortelling basert på et skuespill av Shakespeare. Noen lærere påstår at barna ikke klarer å lytte på eventyr lenger, men Georgiana opplever at det ikke stemmer. Barna har masse fan-

tasi, og er sultne på fortellinger. Hun forteller også mye for voksne. Fortelling er en veldig sosial aktivitet og får folk til å føle seg som en del av en gruppe. Hun har blant annet jobbet med barnehageassistenter fra mange kulturer og opplevde hvordan gruppen utviklet en felles identitet i løpet av prosessen.

Fortellerhuset

Georgiana tok initiativ til å starte Fortellerhuset i begynnelsen av 2002. Det er et flerkulturelt fellesskap som for tiden består av en afrikaner fra Elfenbenskysten, to iranere, en engelsk (Georgiana), en er halvt dansk og to er norske.

"Det kan være ganske ensomt å jobbe som forteller", sier Georgiana, "det er viktig å ha et nettverk og kunne hjelpe og inspirere hverandre".

Fortellerhuset har lokale i Collettsgate i Oslo, der de har mulighet for å ha grupper med opp til 10 deltakere. De ønsker etter hvert å utvikle et ressurscenter med større lokaler og en fast administrasjon. I april planlegger de en fortellerfestival, og det vil bli holdt et begynnerkurs for fortellere i forbindelse med festivalen.

Georgiana Keable, forteller, har vært pioner for fortellerrenessansen i England og i Norge, og i 2002 startet hun Fortellerhuset der hun jobbet med 6 fortellere fra 3 verdensdeler. På Høyskolen i Oslo har hun undervist i muntlig fortelling i 8 år. Hun leder sin tredje fortellerfestival i Oslo, og hadde ansvar for fortelling på Festspillene i Bergen i to år. Hun har flere program i samarbeid med musikere og fortellere fra Norge, India og Elfenbenskysten, og har hatt regi for flere fortellerforestillinger.
www.georgiana.net - www.fortellerhuset.no - post@fortellerhuset.no

Kan en valkyrie dø uden kamp i sjæl?

Kan en valkyrie dø uden kamp i sjæl?

Næppe.

Altid skal hun, hun og ingen anden,
forsvare sig selv mod sig selv.

Du kvinde!

Du vil altid være din egen største fjende.

Verden vil aldrig se din mage.

Dø for din stolthed? Uden tvivl!

Vise ord skal komme fra egen sjæl.

Sjæl skal komme fra egen krop!

Kvinde vogt dig. Tidevandet går højt

og sletter alle spor fra dit sind,

som ild.

Skrift fra en valkyrie af sind

bør kun skrive i eget blod.

Fortæller mig selv at alle sprog

skriver det samme.

Historier hviler som tunge skatte

i denne løvekvindes hjerte.

Vig for hendes vilje

i sind

og lev med fred i sjæl.

Lev for denne forladte valkyrie

at hun i døden

må blive sit skrevne ord!

Af Bjørka Lassen [se side 30]

Dagen igennem har du båret et kærlighedsdigt i inderlommen.
I skumringen mellem det varme bryst og vinden ind gennem jakkens tweed
har bogstaverne i hendes elskede navn byttet sig om,
og når du folder papiret ud under lampen,
stirrer du ned i et navn,
der på en fremmed og primitiv måde minder om dit eget.
Om natten, når vi sover, åbnes en sprække i himlen;
Rustne blomster og forgyldte dyr vælter ud over byerne
og det kridhvide skib
(fyldt op med sekunder og hænder, der passer ind i hinanden)
vi så, da vi sejlede selv mellem vågen og søvn,
er væk. Og du ved det, og det er sandt –
verden trækker vejret gennem din alders korridor
og alt det, du har fundet er bare så lille en del af livet.
En aften, når du mindst venter det,
går du omsider langs kysten, du drømte om som dreng.
En kølig bølge løfter dig ind i mørket
og du synes med et at vide det hele. Og de ved det, og det er sandt –
Men et øjeblik efter er du på vej op ad undergrundsbanens trapper,
og det hele er glemt, og det halve du husker, er ikke rigtigt
og den anden halvdel husker du ikke. Rigtigt.
Og kan du alligevel huske det hele,
er det pludselig tilværelsen, der ikke er rigtig:
For livet er bare så lille en del af alt det, der findes.

Digt uden titel –
fra digtsamlingen Nye digte (1987)

Om poesi

"At være digter er at erkende, at kun det ubeskrivelige er værd at skrive og samtidig præcis det eneste, der umuligt kan beskrives og derfor netop må skrives – dvs.: digtes."

"Et digt skal stå udspændt i højspændingsfeltet mellem en teori og en sang, lige i midten, hvor strømmen er stærkest og udvekslingen mellem tænken og sansen optimal. Falder det ud til den ene side bliver det tørre tanker, falder det ud til den anden side ren kling-klang."

Af Søren Ulrik Thomsen [se side 30]

Forlaget Vindrose har
udgivet kassette med de
7 bøger, som Søren Ulrik
Thomsen har udgivet i
perioden 1981 til 1996.
www.vindrose.dk

Efterårsmorgen

Går i den tidlige efterårsmorgen
i byens udkant.

Solen endnu ikke stået op.
Enkelte svagt lysende gadelygter
afslører husene langs vejen.

Et sted er gadelygten slukket,
men fuldmånen lyser
gennem grantræet,
der næsten skjuler huset.
Bag det mørke vindue
sover manden endnu.

I huset ved siden af
bor også en mand.
Der er lys
i hans køkkenvindue.

Kender de to hinanden?
Sidder de tid efter anden
i den enes køkken
og drikker morgenkaffe?
Var den ene mand en gang ved
at lægge brænde i brændeovnen,
mens naboen,
der var på besøg,
stod i køkkenet
og fandt kaffekopperne frem,
fordi han vidste hvor de var?
Står de længe i den lyse aften
ved midsommer
og taler dæmpet sammen
for enden af hækken,
der hvor grundene mødes?

I et andet hus bor en familie.
Lugesagerne ryddet lidt af vejen.
Kun manden er stået op.
Hvilken dag venter ham?
Hvad vil den mindste,
når faderen er kommet hjem,
kravle op på hans skød
og fortælle ham?
Husker manden selv
sin barndom,
eller er det altsammen
forsvundet
i tidens ubarmhertige
strøm?

For enden af vejen et hus,
hvor alt endnu er mørkt.
I køkkenvinduet et lyseblåt gardin.
Et arvestykke?

Hun er gammel nu
og bor alene.

Har en lille fugl en gang sat sig
på grenen lige over hendes hoved,
da hun som lille pige
var gået alene ind i lunden
bag mormoderens hus
og havde stillet sig
helt ind til det gamle elmetræs
stamme?

Jeg priser det indhyllende mørke.
Har jeg gået her ved højlys dag,
havde jeg med hånden
måttet skærme for øjnene
mod virkelighedens skarpe lys.

Af Niels E. Fischer [se side 30]

Andre farger

Skrive er gult
Svart er det å skrive

Skrive om andre farger
andre farger enn fargene
som er
blitt borte

fargen bak
Lyset i fargen
Fargene i mørket

Stille i mørket
usynlige   Urørlig
i mørket
Fargen under

Fargene inni
I midten
unevnelig
Stillheten i fargene
En sjelden bevegelse

Midt i
fargene   I skriften

Af Ingjerd Østmo [se side 30]

Fræ' po æ jue

Da a fek brew fræ Elly i Skyw',
Da bløw a så glæe som a snår ka blyw'.
For det å høe fræ si gammel venner,
Det ø nøj å det bejst medicign a kjenner.
Å hvis æ humøret hå wåt lidt trist,
Så blywer a pludselig optimist.
A glemmer alle mi smo skavanker
For Ellys rigm å poetiske tanker.

Æ engle de dålet nie i skywl,
For no wa dæ kon en par daw te ywl.
Å så slo a op i mi gammel biwl,
Men der er æt den ringeste twiwl
Om at Jesus hans bu'skaw om kjærlighie
Wa æ årsaw te, te han kom hernie.
Hvis folk de fræ no å vild lyt' te hans ue,
Ja, så ku vi endle få fræ' po æ jue

Et par vers skrevet som svar på et julebrev fra en ældre dame i Skive, som altid udtrykte sig på rim og i poetiske vendinger. Julen 1994.

Af Knud Frøslev [se side 30]

19 lyriske sange – er en koncertoptagelse fra Ryslinge Højskole. Musik: Knud Frøslev, sang: Leni Voldby, piano: Poul Udbye Pock-Steen

Rigsdansk gendigtning: Da jeg fik brev fra Elly i Skive, jeg blev næsten så glad, som jeg kan blive. For det å høre fra gamle venner er det bedste medikament jeg kender. Og hvis humøret har været lidt trist, så bliver jeg pludselig optimist. Jeg glemmer alle de små skavanker for Ellys rim og poetiske tanker. – Og englene daler ned i skjul, for nu var der kun et par dage til jul. Og i min bibel jeg kasted' et blik; jeg fik bekræftet – og det holder stik! – at Jesu budskab om kærlighed var årsagen til at han kom herved. Hvis mennesker blot ville følge hans ord – så havde vi endelig fred på vor jord.

Den nye kunstart:

Eurytmi

Av Margrethe Solstad

Når vi blir grepet av skjønn musikk, kan vi spørre: hva er det som beveger oss? Er det de enkelte tonene? Er det de vekslende stemningene, den indre dramatikken eller roen som innbyr til å dvele i noe? Mange mennesker spiller på musikkinstrumenter, men langt i fra alle lykkes i å trylle frem det som berører oss; musikkens dypt skjulte vesen.

Denne kvaliteten er slik at når man vil beskrive den, mangler ordene. Det er som om den vil si til oss: bli stille, lytt innad, gi mulighet for at noe annet kan tale til deg gjennom stillheten. Vær sansende overfor det som vil berøre ditt indre. Vi oppfordres til å skjerpe vår indre lytteevne og bli var det uhørbare som vil åpenbare seg gjennom det hørbare.

På samme måte er det med diktekunsten: Vi lytter til et vakker dikt eller god prosa og merker, at vi ikke lytter kun til innholdet. De forskjellige elementene i diktekunsten beveger oss: vi heves og senkes av rytmen og stavelsene, vi røres av lyrikkens vokalrikdom og blir grepet av den konsonantiske kraft i den episke diktning. Dramaet vekker og forløser menneskets karakter og indre sjelegeberder. Hele det rike spekteret av menneskets indre liv finner sitt uttrykk i språket.

I samtale med en indre verden

Både gjennom musikken og diktekunsten er det som om vi kommer i samtale med en indre verden fylt av uendelig liv, bevegelse og uttrykkskraft, en verden som vi er en del av og som er en del av oss. Men vi må lære å åpne oss for den,

øve å lytte inn i den på samme måte som vi må lære oss til å bli var undrene i naturen, de dype-re sjikt i et annet menneske eller det uuttalte i en samtale.

Åndsnærvær kunne man kanskje kalle det? Åndsnærvær er et fantastisk ord som virkelig beskriver noe essensielt, nemlig nærvær av ånd. Åndsnærvær

befruktet og fordyper alle livets områder, det være seg i en sosial sammenheng eller på en tur i fjellet. Jeg er fullt til stede med alle mine sanser og åpen for alt som vil åpenbare seg.

Åndsnærvær forutsetter en forsterket lyttekraft.

Å øve opp denne forsterkede

lyttekraften er også en forutsetning for å kunne trenge inn i eurytmiens vesen, denne nye kunstart som Rudolf Steiner på forespørsel begynte å utvikle i 1912. Gjennom bevegelse blir nettopp det forsøkt synliggjort som lever i musikk og språk. Det som før var hørbart og opplevbart og som berører vårt indre, finner et synlig uttrykk. Lydeurytmiens oppgave er å gjøre alle språkets elementer synlige, slik at det talte ord blir åpenbart gjennom hele mennesket i bevegelse.

Toneurytmiens oppgave er å få frem musikkens indre liv, ikke så det høres, men så det sees. Den skjulte sang blir synliggjort. Å bli ett med det som lever i musikk og språk for så å gi det et autentisk, substansielt og talende uttrykk krever en stor grad av åndsnærværelse. Du må være skapende, sansende og lyttende i forhold til den egne bevegelse for at den i øyeblikket

Gjennom bevegelse blir nettopp det forsøkt synliggjort som lever i musikk og språk. Det som før var hørbart og opplevbart og som berører vårt indre, finner et synlig uttrykk.

skal kunne oppstå nytt og genuint. Du må i en viss forstand bli helt sansesvesen for det som vil åpenbare seg gjennom språket og musikken.

Scene-eurytmi

Eurytmi som kunstart taler til alle tilskuerens sanser; et rikt og differensiert bevegelsesuttrykk, fargede drakter og slør som understøtter bevegelsen, et scenerom som gjennom belysningen blir badet i skiftende fargestemninger, en blå, en varm rød, en lys stemning alt etter som hvordan uttrykket i diktet eller musikkstykket forandrer seg. Eurytmistene opptrer enten solistisk eller i forskjellige grupperinger. Musikalsk når spennvidden fra enkle solostykker til større symfoniske verk, språklig fra lystige rim og regler til scener fra et drama.

Pedagogisk eurytmi

Eurytmi i en pedagogisk sammenheng taler til lytteevnen og bevegeligheten. Den skolerer konsentrasjonskraften, koordinasjonsevnen og de sosiale evnene og gir bevegelsesmennesket stadig nye utfordringer.

Helse-eurytmi

Eurytmi som terapiform gir mennesket en mulighet til å forbinde seg med språkets og musikkens helbredende krefter gjennom egen aktivitet.

Eurytmi er strømmende, livgivende bevegelse forbundet med menneskets innerste vesen. Det at vi kan tale, at vi kan synge, at vi kan bevege, at vi kan lytte, at vi er åndsvesen, åpenbarer seg i den eurytmiske kunst.

[se side 30]

Frøforædling – GMO eller obo?

Kan frø påvirkes positivt gennem bevægelse og musik?

Moderne forædling af frø til grønsager foregår i stigende grad ved hjælp af teknikker, der kræver højteknologisk udstyr i laboratorier. Kan det også gøres med eurytmi eller en obo?

En gruppe biodynamiske gartnere, der forædler grønsagssorter, prøver helt nye veje. De eksperimenterer med at påvirke frø med musik og eurytmi for at øge planternes kvalitet som næringsmidler. De første erfaringer viser lovende virkninger. Klange og bevægelser ser ud til at få nye kvaliteter frem i planterne, og eksperimenterne bliver nu udvidet.

Af Klaus Loehr-Petersen [se side 30]

Indigo ord & eurytmi

- er en performancegruppe, der primært arbejder med sproget gennem mange kunstarter. Først og fremmest eurytmi-dans og det talte sprog, men også med musik, lys og rum,
- laver forestillinger på bestilling til forskellige arrangementer og steder,
- arrangerer kurser for amatører og uddannede eurytmister,
- formidler kontakt til eurytmister, der arbejder med terapeutisk/helende eurytmi, eurytmi på arbejdspladsen.

Af Karin Olander [se side 30]

For mig er verdens midte her

For mig er verdens midte her.

For dig er den der.

Vi trækker vejret ud og ind.

Den samme vind

af lys og luft og stjernestøv
og damp fra træers løv.

Den store vide verdens krans
i hjertedans

Uendelig samklang

af stort og småt.

Det er bare så godt

På Vordingborg Rudolf Steinerskole benytter eurytmilærer Katarina Vetterfalk-Striim bl.a. dette digt, som hun selv har forfattet – til undervisning i 8. klasse.

Af Katarina Vetterfalk-Striim [se side 30]

IDEON

Klinik for helseeurytmi og kunst

Helseeurytmi er en terapiform, der ordineres af en almindelig læge, som er videreuddannet indenfor den antroposofiske medicin.

Helseeurytmi kan anvendes ved næsten alle former for problemer: Læsevanskeligheder, under- og overvægt, kræft og psykiatriske lidelser.

Figurene viser den eurytmi-gebærde, der svarer til vokalerne o (side 12), a (side 13, tv) og i (side 13, th).

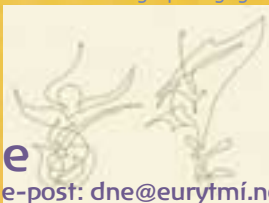
Af Katrine Nielsen [se side 30]

Et lív í bevegelse

4-årig profesjonsuddanning i eurytmi gir bachelorgrad og 240 studiepoeng

Hva er det som beveger oss når vi hører vakker musikk? Eurytmiens oppgave er å få frem dette dypt gjemte, både i musikk og språk, slik at det kan sees i bevegelse. Utdanningen omfatter daglig undervisning i lyd- og toneurytmi, både i grupper og solistisk. Det gis også undervisning i pedagogikk, språkforming, korsang, geometri, musikkteori, kunsthistorie og anatomi.

Den norske Eurytmihøyskole

Prof. Dahlsgt. 30, 0260 Oslo, tlf. 22443290/ 23221881, e-post: dne@eurytmi.no, www.eurytmi.no

Vakre former i betong

Av Jannike Østervold

Jørgen Ulvund leder betongverkstedet i Vidaråsen Landsby. Her lages blant annet flow-forms. Foruten å være estetisk tiltalende, har flow-forms en sentral funksjon i landsbyens renseanlegg, som på en miljøvennlig og naturlig måte tar seg av avløpsvannet fra husholdninger og verksteder.

Når du kommer til Vidaråsen en mørk kveld, er det som om det står små grå skikkelser i kappe og hette langs gangveiene og lyser opp stien foran deg. I sin enkelhet formidler de en omsorg for den gående, så mye lys at du kan gå, men likevel så dempet at det ikke hindrer deg i å se stjernene på himmelen. Det er utelykter av betong, støpt i betongverkstedet. Like vakker form og god funksjon har de andre produktene derfra: Stoppesteiner, som skal hindre innkjøring av biler, og flow-forms som kan monteres sammen i større anlegg, der vannet renner fra skål til skål og forvandles på subtilt vis underveis.

Betongverkstedet, som er godt utstyrt, ble etablert for 20 år siden av Lars Henrik Nesheim, spesielt for å fremme arbeidet med flow-forms. Jørgen Ulvund har ledet verkstedet siden 2001, da hadde det stått tomt i tre år. Jørgen, som egentlig er gartner, tok utfordringen på strak arm, uten å kunne det minste om betong. Den største utfordringen har vært å eksperimentere seg frem til en betongblanding som både er vakker og holdbar, uten at den inneholder giftige stoffer. Jørgen valgte å bruke knust larvikitt, et materiale som vi blant annet kjenner fra gravsteiner og påkostede fasader. Et eksklusivt

materiale, men dessverre helt uegnet til betongstøping – trodde de som hadde greie på det. Kanskje det var en fordel at Jørgen ikke visste altfor mye fra før, så han ikke lot seg stoppe av fagfolkernes tvil. Men med hjelp fra Norcem og Sintef lot det umulige seg likevel gjøre. Litt magi er det kanskje også med i bildet – de leser alltid verset "Fotvaskingen" av Christian Morgenstern før støpingen.

Plass for flere

For tiden har Jørgen bare én assistent. Det er nok å gjøre, og Jørgen som har lang fartstid på Vidaråsen, er en aktiv person som er involvert i mye av landsbyens liv. Her kunne det trenge flere hender på verkstedet!

"Det ville være fint om det kom en som var interessert i å arbeide med flow-forms", sier Jørgen. "En som har lyst til å eksperimentere med betong, leire og gips, og ikke minst ønsker å arbeide med landsbyboere."

Renseanlegget

Allt avløpsvannet på Vidaråsen – fra vask, dusj, toalett, vaskeri, meieri og verksteder går inn i renseanlegget. Etter 5 års drift og prøvetaking er det endelig godkjent av kommunen

Veving og teater

Av Jan Bang [se side 31]

I starten av renseprosessen går vannet gjennom et filter av skjellsand, som suger opp fosfatene. Denne skjellsanden kan senere brukes som jordforbedringsmiddel.

Så går vannet inn i en dam der det pumpes opp og sirkuleres gjentatte ganger gjennom en flow-form. "Flow-formen er et organ som hjelper vannet til å gjenfinne sin livskvalitet", sier Will Browne, som sammen med professor Petter Jensen fra Norges landbrukshøgskole har konstruert reseauanlegget.

Etter å ha vært gjennom 4 dammer, renner det over i en kunstig våtmark, med forskjellige planter som hjelper til i renseprosessen. Hele prosessen tar ca. 75 dager. Når vannet etter endt rensing slippes ut i elven, er det så rent at det kunne godkjennes som badevann. Slik låner de 150 innbyggerne vannet fra naturen og leverer det like rent tilbake.

Julegavetips fra betongverkstedet på Vidaråsen: Flow-forms: Priser fra ca. 2.000 – 30.000

Vidaråsen Landsby ble grunnlagt i 1966 som den første Camphill-landsby i Norge.

www.vidaraasen.no
www.camphill.no/Flowform
vidaraasen.landsby@igts.net

Vi trenger nye trekk til stolene i salen vår her på Solborg. Dette er jo en oppgave for veveriet, og Christina sitter og vever, blått i blått. Verkstedet har det travelt om vinteren, når det er lite å gjøre ute i gartneriet. Det er varmt og lunt der inne, flere mennesker jobber stille, hver med sitt, det er rolig, og det lukter deilig av ull. Lone karder, Torill strikker, Ruth nøster garn, Maja legger opp en ny vev. Arbeidet er ikke bare produktivt, det leger sjel og ånd. Her er det vakre farger å se på, ullen er et rent naturprodukt som er behagelig å føle mellom fingrene. De rytmiske bevegelsene når man vever eller strikker lar minuttene gå sin gang, mens tankene svever fritt, og samtalen flyter rolig mellom menneskene.

Arbeidsdagen går mot slutten, det er allerede mørkt ute. Verkstedene stenges. Det er senhøstes, snøen har enda ikke kommet, og mange går opp til salen for å øve på Julespillet før kveldsmaten.

I spillet har alle en rolle, og noen roller deles av flere. Det blir mange øvelser, mot slutten må vi møtes nesten hver eneste kveld, vi må lære våre replikker, huske hvor vi skal stå, og hvor vi skal bevege oss. Her er ikke målet å konkurrere med Nationalteateret, men å feire en høytid, å skape en stemning som lyser opp i en mørk årstid. Det kan skje at det er flere spillere enn folk i publikum når det kommer til en fremføring, selv om vi inviterer venner, familier og naboer for å fylle salen.

Når vi øver spill for fremføring, får vi en mulighet til å tre inn i roller som vi ellers ikke

har i hverdagen. Vi kan være andre, vi kan oppleve at våre venner og medarbeidere er også annerledes enn det vi er vant til. Følelser og mellommenneskelige forhold forandrer seg, våre fantasier får nytt liv. Når kan vi ellers i våre daglige liv oppleve å være en konge? En komisk hyrde? En engel som kommer med budskap til menneskeheten? Når kan en som aldri har hatt et barn ellers oppleve moderfølelsen ved å spille Maria?

Med våre spill vever vi sammen fellesskapet, teater er her en sosial øvelse, der vi fletter sammen våre liv. Hver og en av oss er en tråd, hver og en med sin spesielle farge. Står vi alene, er vi tynne, skjøre, og spinkle. Når vi samles rundt et spill, skaper vi et klede som er sterkt, med mange nyanser i fargene, med et mønster som er helt unikt i hver landsby. Det er dette som er det egentlige mål, nesten alt vi gjør her i våre landsbyer er rettet mot dette. I arbeidslivet er ikke produksjonen det viktigste, det er fellesskapet, broderskapet i å kunne skape og gi, og ta imot fra andre. Følelsen at det vi gjør er nyttig, og verdsatt av våre medmennesker.

Det er egentlig ikke så langt fra veveriet til scenen i våre landsbyer.

Solborg er en Camphill Landsby - et bo- og arbeidsfellesskap inspirert av Rudolf Steiners antroposofi. Et samfunn der et aktivt kulturliv med høytidsfeiring og lignende går hånd i hånd med et produktivt arbeidsliv og det legges stor vekt på et sosialt samvirke i alle sammenhenger.

www.solborg.net
www.camphill.no

Aurora Verksted

Av Christine Bakke [se side 31]

Aurora Verksted har vært et selveiet kooperativt foretak siden 2001. Kooperativet er eiet i fellesskap av alle som arbeider der, og arbeidsfellesskapet utgjøres av kunstnere med og uten funksjonshemninger. De mottar fortsatt hovedinntekten sin fra kommunen, som vederlag for å tilrettelegge arbeidsplasser for psykisk utviklingshemmede og psykiatriske pasienter, men en stadig økende andel av inntektene kommer fra salg av produkter som lages i lokalene.

Visjonsbasert ledelse

På Aurora Verksted som holder til i Bærum, produseres fargerike kvalitetsvarer i tekstil, keramikk, litt tre, og stearinlys av voks. Lokalene har egen butikk, men mye av varene selges via designbutikker med høy kvalitetsprofil. Aurora styres med en visjonsbasert ledelse der kjerneverdiene "kjærlighet", "kreativitet" og "ansvar" ligger som premiss for alle beslutninger som fattes. Det jobbes også aktivt i bedriften med visjonsarbeid og Aurora hevder i dag at de lever de visjonene de utviklet for noen år siden. Kun de ansatte i bedriften får lov til å kjøpe andeler i kooperativet og disse må selges hvis de forlater bedriften. Utover de styrende kjerneverdiene, er Aurora fundert på noen grunnprinsipper, som er:

- Menneskerettighetene
- Forskjellighet
- Bevegelse og endring
- Helhet og prosess.

Daglig Inspirasjonskvarter

Produktene på Aurora holder høy kvalitet på grunn av gode materialer men også på grunn av den unike design- og produksjonsprosessen. Her begynner hver arbeidsdag med et inspirasjonskvarter, et temabasert kvarter der alle som arbeider sammen utforsker et tema fra ulike vinkler. Temaer kan for eksempel være "blomster og bier" eller "stjerner og planeter". Noe av tanken bak dette er at mange av de som har tilrettelagt arbeid på Aurora, det gjelder både psykisk utviklingshemmede og folk med psykiske lidelser, mangler forutsetninger for å gjøre seg erfaringer og orientere seg slik mange av oss gjør ved å bruke biblioteker og media. I inspirasjonskvarteret kan alle utvide sitt erfaringsområde gjennom å fordype seg i ulike tema. Inspirasjonskvarteret gir også direkte utslag i designet der både blomster og bier, så vel som stjerner og planeter har dukket opp som dekorasjon på kjoler og keramikk-krus. www.aurora-verksted.no
aurora@aurora-verksted.no

Kaospiloterne indtager Norden

Af Nina Høst-Madsen
[se side 31]

Det første hold norske Kaospiloter er netop begyndt på en uddannelse meget lig den danske. Et svensk hold forventes at begynde i 2006.

39 jenter og gutter kastede sig den 1. september over en norsk Kaospilotuddannelse, der bliver udbudt af Oslo Markedshøyskole. Sverige er ligeledes godt på vej og 2 projektledere er ansat på Malmö Högskole til at løbe en Kaospilotuddannelse i gang med studiestart i 2006.

Giver innovation i norsk uddannelsessystem

Den norske Kaospilotuddannelse ligger meget tæt op ad den danske uddannelse, og ansættelsen af en tidligere underviser af Kaospiloter i Århus er med til at sikre overførsel af viden og

erfaringer fra Danmark. Norsk erhvervsliv efterspørger mere innovation i uddannelsessystemet og tager godt imod den ny uddannelse. Uddannelsen bliver støttet økonomisk på lige fod med andre norske bacheloruddannelser, der har et element af egenbetaling.

Svensk etnisk fokus

Fokus for Kaospilotuddannelsen i Malmø kommer muligvis til at være integration, da 33% af befolkningen i Malmø er af anden etnisk oprindelse, oplyser Bo Blaabjerg fra Kaospilotuddannelsen i Århus. Finansiering af den svenske uddannelse er endnu ikke helt på plads. Her kan svenske regler om, at elever ikke skal bidrage med egenfinansiering, godt komme i vejen.

Norden skal leve af iværksættere

"Kaospilotuddannelserne i Norge og Sverige er en rigtig god og nødvendig udvikling, da det er viden og evnen til at iværksætte, vi skal leve af i fremtiden – ikke kun i Danmark, der er kendt for at have en højere andel af iværksættere end både Norge og Sverige", siger Bo Blaabjerg fra Kaospilotuddannelsen i Danmark.

Kaospilotuddannelsen er en 3-årig, eksperimenterende uddannelse under Undervisningsministeriet – med focus på kreative processer, design af projekter og virksomheder og hvor de studerende arbejder med "real world" projekter defineret af udefrakommende kunder/partnere. Rektor er Uffe Elbæk. Formand for bestyrelsen: Steen Hildebrandt, Århus Handelsskole. www.kaospilot.dk – kaos@kaospilot.dk

De Splittergale

Af Per Andersen

smider masken og åbner for galskaben

Tøj i alle farver stråler på gulvet i aulaen på Sct. Anna Skolen i Århus. Kroppe spræller, og smilende ansigter fanger publikum, der oplever et lys på denne regnfulde og disede eftermiddag i november. Det østjyske orkester med psykisk syge, De Splittergale, er i fuld gang med at fejre 15 års jubilæum med en opvisning i spil, sang og gøgl.

"Vi er glade og publikum er glade", siger den 20-årige Marie Lindhardt. Efter fire år som en del af De Splittergale beskriver hun, hvordan det strømmer med energi, når gruppen har gang i løjerne. Hun bliver bakket op af Bente Dahl, der 10 år efter hendes debut stadig bliver opstemt af at optræde sammen med de andre i orkesteret. "Jeg er blevet helt afhængig", fortæller Bente Dahl.

Grillpøserne kommer i luften

En bredskuldret to meter høj mand træder frem foran de andre i De Splittergale. I en rød undertrøje og sorte seler råber han mod salen: "Er der nogen til stede, der kan tænke?". Han går ned langs bordene og tager en kvindelig tilskuer, Connie, i hånden. Han fører hende op foran orkestermedlemmet Jonna, der er klædt i gult, blå og rødt klovnetøj. "Jeg leder nu Jonna ind i hollandsk trance", siger manden, mens han langsomt og præcist placerer Jonnas hånd ovenpå Connies hoved. "Tankelæserhånden" kalder han den højt.

Tilskuerne lytter og kigger intenst med under let fnisen. Marie Lindhardt forklarer spændingen i den tætpakkede sal, når hun understreger: "Vi sprænger normerne og tør smide masken. Vi viser, hvor tossede, vi er". I De Splittergale får medlemmerne tid, plads og frihed til at vise, hvem de er.

10 brune almindelige grillpøser går nu op og ned i mandens store hænder. Han stopper blandingen og beder Connie om at tage en pølse, mens han understreger, at der intet er aftalt på forhånd. "Koncentrér dig om pølsen, Connie! Mærk på den, se godt på den, lugt til den. Du skal huske den så godt, at du senere kan genkende den".

Tankelæseren dømmer pølse

Manden tager nu Connie's grillpølse og placerer den i sine hænder sammen med de andre ni pølses. Pølsene bliver jongleret rundt, mens manden højt siger: "Det er nu op til tankelæseren Jonna at udpege den pølse, Connie har valgt". Jonna er stadig i hollandsk trance med lukkede øjne og har højre hånd placeret ovenpå Connies hoved.

Den første grillpølse bliver taget og undersøgt på kryds og tværs. Jonna holder den helt ind til sit rød- og hvidsminkede ansigt og kører den frem og tilbage under næsen. Efter at have gnasket en bid af pølsen tager Jonna den tilbage bag ryggen med strakt arm som en diskoskaster. Pølsen bliver slynget af sted i en stor bue og lander med et rungende klask på en hvid papirdug på et bord nede i aulaen uden at ramme nogen.

Næsten inden den første pølse er landet, tager tankelæseren Jonna den næste under behandling. Publikum venter tavst på et svar på, om det er den grillpølse, Connie valgte. "Det er den her", bryder Jonna ud og giver den til manden. Han går hen til Connie og holder den frem: "Er det den?". "Ja", svarer Connie grinende og går hurtigt tilbage til sin tilskuerplads midt i aulaen. Tilskuerne klapper, smiler og hvisker til hinanden.

De Splittergale har endnu engang levet op til Bente Dahl's og Marie Lindhardt's beskrivelse af orkesteret: "Liv, glæde, menneskelighed, fællesskab og galskab".

De Splittergale's historie

Et orkester med psykisk syge. Ideen opstod hos den nuværende leder Vagn Høgrebe og hans musikalske makker Ole i 1990, og De Splittergale har siden spredt liv og glæde hos både deltagere og tilskuer. Det er sket i Danmark og udlandet med mange turnéer og forestillinger, der har udfordret billederne af sindslidende ved at provokere og bryde tabuer.

Et personligt medlemskab af foreningen koster kr. 100 årligt. Et firmamedlemskab koster kr. 500 i årligt kontingent.
www.desplittergale.dk
desplittergale@get2net.dk

Per Andersen Uddannet i Danske Bank. HD i finansiering og diplomjournalist. Ansat i Merkur Århus i 2005.

Ny samarbeidspartner – Norges Kvinne- og Familieforbund

Vi er glade for å kunne fortelle at Cultura Bank og Norges Kvinne- og Familieforbund (tidligere Norges Husmorforbund) nå har inngått avtale om en støttekonto for kvinner på Sri Lanka. Midlene skal gå til å hjelpe de fattigste og mest sårbare kvinnene, som sitter innesperret uten rettigheter på mentalinstitusjon.

Nest

Da Sally Hulugalle og Kamini de Soysa første gang gikk inn porten til Unit 2 ved Mulleriyawa Hospital i 1984, fant de nærmere 1200 kvinner som var innesperret – senere kalt "The Forgotten Women". Disse to kvinnene startet umiddelbart en besøkstjeneste sammen med ytterligere fem andre kvinner. Gjennom den Norske Ambassaden i Colombo fikk Sally Hulugalle kontakt med Norges husmorforbund, og organisasjonen Nest ble stiftet. Nest og Norges Kvinne- og Familieforbund har samarbeidet siden 1986. Hovedmålsetningen med samarbeidet er å sikre kvinner som behandles for mentale lidelser slik at de får faglig hjelp.

Det er ikke lov til å fotografere inne på UNIT 2. Anne Marit Hovstad fra Kvinne- og familieforbundet har vært på besøk her, og forteller at de 872 kvinnene har til sammen 450 senger. Før lå de som ikke hadde senger på harde sementgulvet, nå har de fått madrasser. De må ligge under de andre sengene, for det er ikke plass til flere senger.

Unit 2

Pr. i dag har Nest kontakt med nesten 900 kvinner som er stengt inne på langtidsavdeling i mentalsykehus – Unit 2 på Mulleriyawa Mental Hospital. Anne Marit Hovstad, som er prosjektansvarlig i Norges Kvinne- og Familieforbund, forteller at mange av kvinnene har jobbet i emiratene, de har vært seksuelt misbrukt og blir sendt hjem til stor skam for familien, som sørger for at de blir sperret inne på Unit 2. Det er også en del tamilske kvinner der, som har arbeidet som prostituerte. Andre kvinner er brakt dit av sine ektemenn, som erklærer dem vanskelige og umulige. De utnytter på denne måten at helsetjenesten er gratis i Sri Lanka. Samtidig trenger en kvinne sin formynders (mann eller fars) underskrift for å kunne bli erklært frisk eller for å bli utskrevet. Kvinnene får ingen adekvat behandling, de får dårlig stell og mat, og de er utsatt for seksuelt misbruk. Anne Marit Hovstad forteller at en kvinne fødte 14 barn etter voldtekter mens hun var innesperret på Unit 2. Barna er tatt fra henne og ingen vet hvor de er. Hun arbeider nå i Nests hovedkvarter.

Nest motarbeides av sykehuset

I tre år var Nest utestengt fra sitt hjelpearbeid ved langtidsavdelingen ved Mulleriyawa Sykehus – Unit 2. Nest er imidlertid nå i full virksomhet igjen for å hjelpe kvinnene ved Unit 2 til en bedre tilværelse. Nest er nå på besøk på Unit 2 hver eneste dag, tilstedeværelse er viktig for å hindre overgrep.

Hjelpearbeidet bærer frukter

Da Anne Marit var på besøk første gang, gjorde ikke kvinnene annet enn å sitte og plukke lus av

Sahan ble funnet på et sykehus av Nests hjelpearbeidere. Ingen ville ha ham – han hadde AIDS. Han var da litt over 4 år, veide 6 kilo og kunne verken gå eller kommunisere. Nå, med godt stell og medisiner, har han fordoblet vekten og begynt å gå og snakke.

hverandre. I høst har de åpnet et senter for "Occupational therapy" i en av fløyene på Unit 2, der kvinnene får opplæring for at de skal kunne komme ut i samfunnet igjen og leve et normalt liv. De lærer bl.a. å lage mat, det er bibliotek der, og de har aktiviteter som sang og drama.

Støttekonto øremerkes Unit 2

Nest har 42 ansatte fordelt på flere sentre over hele Sri Lanka. De har et årsbudsjett på 800 000 kroner. Anne Marit forteller at etter 2007 er det antakelig slutt på støtten fra Norad, og det er derfor veldig viktig å sikre prosjektet langsiktig støtte. Dette håper vi i Cultura at den nye støttekontoen kan være et bidrag til å oppnå. Pengene som kommer inn fra støttekontoen i Cultura vil være øremerket kvinnene på Unit 2.

For mer informasjon om Nest og Unit 2, kontakt prosjektleder Anne Marit Hovstad, telefon 37 04 14 48, eller e-post annemarit@hovstad.com

Culturaprisen 2005 er tildelt Max Havelaar

Daglig leder Ragnhild Hammer mottok prisen på vegne av Max Havelaar. Banksjef Lars Hektoen sto for prisutdelingen.

Fotos: Borgny Berglund

Georgiana Keable fra Fortellerhuset fortalte om "The Useless Man".

Culturaprisen ble i år delt ut for 4. gang. Prisutdelingen skjedde 20. november på Frogner Hovedgård (Oslo Bymuseum). Rundt 70 personer hadde funnet veien til arrangementet. Unge musikere fra Barratt Due og Georgiana Keable fra Fortellerhuset underholdt. Prisvinneren fikk i tillegg til sjekk på kr 10.000 og diplom, overrakt en stor bukett Max Havelaar-merkede roser. Etter prisutdelingen ble det drukket Max Havelaar-merket kaffe og te, og det ble servert kake bakt av Max Havelaar bananer.

Max Havelaar og Fairtrade er en internasjonal merkeordning som garanterer at småbønder og plantasjearbeidere i utviklingsland får trygvere arbeidsvilkår og bedre priser for sine produkter.

Les mer om Max Havelaar på max.havelaar.no.

Kaja Pernille Østervold (14) og Igor Rybak avsluttet med Zigeunerweisen av Sarasate.

Lerkekvartetten fremførte en sats fra "Lerken" av J. Haydn." Medlemmene er i alderen 11-14 år.

Sparing som hjelper!

Støttekonto for Kvinner på Sri Lanka

Et samarbeid mellom Norges Kvinne- og familieforbund og Cultura Bank.

Cultura Bank gir et bidrag på 1,5% av gjennomsnittlig innstående på konto til arbeidet for de fattigste og mest utsatte kvinnene på Sri Lanka, som sitter innesperret på mentalinstitusjon og trenger hjelp til å få dekket sine mest grunnleggende behov. Kontoen gir for tiden 0,40% rente. Det er 12 gebyrfrie uttak pr. år.

Kontakt Cultura Bank for å åpne konto! cultura@cultura.no eller 22 99 51 99

Seminar om fundraising

Mandag 31. oktober arrangerte Cultura Bank et seminar om fundraising med Stephan Rothaus, som har lang erfaring fra Tyskland med å arbeide med gavepenger. Her deltok flere av Culturas samarbeidspartnere og kunder. Blant deltakerne var Bellona, WWF-Norge, Kolibri Kapital, Sabona, Redd Barna, Jordfondet, Øko Pomorka, BRO (tidligere Brobyggerkolen) og Cultura Gavefond.

Cultura på seminar om økologisk økonomi

Daglig leder Lars Hektoen har deltatt på seminar om økologisk økonomi på handelshøyskolen i Bodø, der han presenterte Cultura Bank, med vekt på bankens verdisyn og utlånsprofil.

Cultura blir fortsatt på Holbergs plass

Cultura har kontor på Holbergs plass 4 i Oslo. Leiekontrakten er nå fornyet for 10 år, så våre kunder kan regne med å finne oss på samme sted i årene som kommer.

Maleriutstilling i Cultura

Maler og illustratør Else Krogh-Hansen, som er omtalt annet sted i bladet, har for tiden utstilt et utvalg av sine bilder i akryl og akvarell i Culturas lokaler. Bildene er til salgs og koster fra 4.500 og oppover.

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig fastsatt abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk giroen "Pengevirke 2006".

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

Er det noen kunst?

Av Arne Øgaard

Kunst kan uttrykke det som ikke kan sies med ord, men kunst kan også være et utprøvningsområde hvor vi blir bedre kjent med nye sider av oss selv. Kunst kan berøre det mest sentrale i vårt liv og kunst kan være et objekt for spekulanter.

Det er ikke så lett å si hva som er kunst. Jeg har vært på mange utstillinger uten å bli det minste berørt. Noe er vakkert, noe er fantasifullt, noe er et uttrykk, noe er rett og slett ingenting, og svært mye av den kunsten jeg møter, opplever jeg ikke som annet en mer eller mindre pussig påfunn. Det er fint med pussige påfunn, men jeg har vansker med å forstå hvordan noen kan kreve store pengesummer for dem.

Det sies at, "kunst bare oppstår når kunstneren selv blir overrasket". I mye av det jeg ser opplever jeg mer fantasiløshet og frustrasjon enn overraskelse. Men jeg tviler ikke på at mennesker prøver. Kanskje er vi ikke i stand til stort mer enn å prøve i vår tid. Kanskje er det høyeste målet å komme inn i en lekende prosess.

"Kjenn deg selv", var et gammelt visdomsord, men hvordan kan vi bli bedre kjent med oss selv? Vi vet som oftest at vi har bestemte sympatier og antipatier og at vi har noen meninger som vi holder mer eller mindre fast ved. Vi kjenner også til noen av våre sterke og svake sider og hvilke aktiviteter vi lett får til, men ut over det, er det begrenset hva vi vet om de mulighetene vi bærer i oss.

I ulike former for kunstnerisk øvingsarbeid får vi gan-

ske fort oppleve mange sider av oss selv som ellers ikke er så bevisst. Når vi synger, tegner, maler, former, danser, resiterer og spiller teater, er det noe av vårt indre som kommer til uttrykk. Det er ikke alltid så overveldende, men det er tross alt oss selv og det er sider av oss som kan utvikles gjennom øvelse.

Den tradisjonelle skolen formidler en objektiv kunnskap. Alle må lære det samme, og vi kan oppleve at vi klarer dette i større eller mindre grad. I et kunstnerisk øvingsarbeid blir alle produktene forskjellige, og de kan ikke graderes

etter en rettlinjet og mer eller mindre objektiv karakterskala. Noen har en stil. Andre har en annen. I det kunstneriske kommer det individuelle til uttrykk. Vi tenker ikke nødvendigvis at han er flink og han er dum, men vi tenker at oi, han uttrykker seg slik og hun slik. Selv om noen åpenbart har spesielle talenter som vi kan beundre, kan vi også sette pris på det de andre presterer, og spesielt kan vi lære oss å bli glad i den utviklingen hvert enkelt menneske gjennomgår. I et felles kunstnerisk øvingsarbeid lærer vi å bli kjent både med oss selv og våre medmennesker.

Det er få aktiviteter som gir en så dyp og varig glede.

I et samfunn hvor teknologien overtar stadig mer av produksjonen burde det være rom for alle til å utfolde sine kunstneriske sider. Dette er kanskje også en forutsetning for at vi skal kunne skape et samfunn som kan overleve de økologiske og økonomiske krisene som nå kommer mot oss. I ytre stormer trenger vi indre styrke. For å bygge opp noe nytt trenger vi fantasi og indre bevegelighet.

Det er mulig at det er dette de unge aner når de velger å utdanne seg innen design og andre former for kunsthøgskolefag fremfor ingeniørfag.

Maleri af Yvonne Erbs [se side 30]

Maleri af Yvonne Erbs [se side 30]

Candle Art

Af Hans Viggo Jørgensen og Santa Flammild Papaduke

Foto: Tim K. Jensen

For godt et år siden flyttede en kunstnerfamilie fra Langeland op til den barske men smukke nordjyske natur, tæt på strand og Tornby klitplantage. Den tidligere strandkro i Tornby, 6 km syd for Hirtshals, blev fra november 2004 rammen om vores virke. I februar 2005 åbnede vi Candle Art med butik og galleri - inspireret af den natur vi forsøger at forene med alt, hvad vi laver. Som kunstnere arbejder vi i noget så udsædvanligt som stearin, der bliver formet til skåle i forskellige faconer og størrelser. I stearinskallen kan der være f.eks. rav, halvædelstene, fjer, blade og andre naturmaterialer og heri kan der stå et fyrfadsllys uden at skålen smelter. Når lyset bliver tændt om aftenen får man et smukt silhuetagtigt skær og man oplever naturmaterialerne på en ny måde, når fjer og blades geometriske strukturer træder tydeligt frem i lyset. I sten og rav åbner der sig i dybden en ny verden af små landskaber. En myg eller en myre som for 50 mill. år siden trådte forkert i en klump harpiks bliver nu oplyst i ravet og næsten bragt til live igen - med mindelser tilbage til dinosaurer-tiden.

I butikken viser vi udstillingen "Gudernes Tårer". I et mørkt showroom står kærlighedsgudinden Freja og græder over menneskets dårskab. Når hendes tårer falder ned i havet bliver de til rav - til trøst og lindring for menneskene, som det poetisk hedder i sagnet om Freja.

I galleriet har vi mulighed for at udfolde helt nye sider af os selv. Her kan opleves digte kombineret med enkaustisk maleri, collager med tørret tang og mere skulpturelle værker. Men tråden - trangen til at forene natur og kunst er tilstede som åndedrættet bag det hele.

[se side 30]

Enkaustik – en gammel maleteknik

Maleri af Christian Peter Smed [se side 30]

Enkaustisk maleri - kunsten at male med varm voks er en 2500 år gammel teknik, som blev brugt længe før man udviklede oliemaleriet. Den blev brugt af oldtidens grækere, romere og ægyptere. Dengang blev farvet bivoks smeltet ned i en sugende flade, som f.eks. gips, lærred eller træ - som det er kendt fra ikonerne. I dag er redskaberne mere moderne, der bruges et specielt strygejern, som smelter bivoxsfarverne inden de stryges på papiret. Den enkaustiske metode gi'r nogle unikke næsten fotografiske virkninger i maleriet, som ikke kan opnås med andre materialer.

© Artillus

Malerier af Else Krogh-Hansen [se side 30]

ARTILLUS – eventyrfantasi, musikkmaleri, rytmefarger...

Av Jannike Østervold

"I eventyrene ser vi hvor like vi egentlig er", sier Else Krogh-Hansen. "Da jeg skulle illustrere en bok med somaliske eventyr, møtte jeg gutten som ropte "Hyene, hyene.." for å narre menneskene i landsbyen. Hos oss roper han "Ulv, ulv", men ellers er budskapet det samme. Vi finner igjen de samme moralske problemstillingene uansett hvor i verden eventyrene kommer fra. Jeg har arbeidet mye med barn og barnelitteratur og synes eventyrene er visuelt spennende å jobbe med, her kan fantasien få fritt spillerom."

Else er billedkunstner og firebarnsmor. Hun har arbeidet med illustrasjon i mange år og har blant annet illustrert og formgitt en rekke bøker for Solum forlag. For ett år siden sluttet hun i forlaget, og arbeider nå freelance med maleri, illustrasjon og grafisk formgivning, under firmanavnet Artillus. Hun har en stor mengde illustrasjoner, som hun er interessert i å tilby rimelig til forlag rundt om i verden. Else arbeider for tiden hjemme på Nesodden, men håper etterhvert å få atelierplass på kulturhuset Hausmania i Oslo, der hun også skal ha en utstilling.

Else er særlig opptatt av malerkunsten, og holder på med en billedserie der dans og musikk kommer sterkt til uttrykk.

"Jeg har jobbet i 7 år med maleriene som er inspirert av musikk – jazz, funk og hiphop. Musikk er for meg en inspirasjon som nærmer seg religiøsitet. Jeg er fridanser og er spesielt opptatt av dans som er underlagt musikken, ikke den koreograferte dansen, men den naturlige dansen, som mennesket har holdt på med siden de første trommene ble oppfunnet. Jeg finner mye av de samme begrepene i musikken og bildene – treklangen i musikken kan jeg finne igjen i fargene. Jeg trekker symboler inn i bildene, vil lage dynamiske bilder, fange kraften i den dansende kroppen og uttrykke musikalitet. Jeg liker å fremstille sterke, aktive kvinner i bildene mine. Kvinner må ikke bli kopier av menn for å erobre lederstillinger og styrerom, vi har vårt eget uttrykk, som det er viktig å ta vare på."

Prosjektskolen

– en utradisjonell kunstscole

Av Christine Bakke

Prosjektskolen er en ny kunstscole som startet undervisningen høsten 2005. Prosjektskolen tar konsekvensen av de endringene som har skjedd i kunstverdenen som i verden for øvrig og tilbyr en utradisjonell undervisning med vekt på tema og prosjekt heller enn disipliner. Skolen ble startet av Vilde von Krogh og Yngve Rønning som begge er aktive kunstnere og har undervist i flere år ved andre kunstscole.

Prosjektskolen baserer seg på det de kaller den multimediale kunstverdenen og underviser og oppmuntrer elevene til å ta i bruk all verdens tenkelige former og materialer, uttrykk og innhold. Skolen har tydeligvis funnet en nisje; allerede første år var det over 80 søkere til 40 plasser.

Utvikling av egne prosjekter står sentralt i undervisningen. Prosjektundervisning er en pedagogisk modell hvor et tema settes i sentrum i stedet for et estetisk formprinsipp. Det vil si at elevene under prosjektkursene ikke arbeider ut i fra et materiale (f.eks. leire,

tegning) men arbeider ut fra et felles tema som de får inngående kunnskap om. Denne kunnskapen bruker de for å utvikle et eget prosjekt hvor de selv bestemmer hva slags materialer som må til for å gjennomføre prosjektet. Både tiden og materialkostnader må administreres av studenten selv. Dette er en del av pedagogikken og forberedelsen til å bli en selvstendig kunstner.

Undervisningen er lagt opp i perioder som varer fra en til tre uker, og det inviteres eksterne lærere til å supplere undervisningen. Etter at verkene er utstilt går lærer og elev i plenum igjennom verkene, slik at kunststudentene også får trent på å verbalisere sin tanker, noe som også er en forutsetning for å kunne virke som kunstner i en verden der den "tause kunstneren" ikke lenger har noen plass i medievirkeligheten.

www.prosjektskolen.no – post@prosjektskolen.no

Etter tre uker med "metafor og installasjon" som tema var alle Prosjektskolens rom og kroker omgjort til utstillingslokale for en dag, og elevene viste fram sine installasjoner som var resultatet av arbeidsperioden.

Jeg så en spire i min have

Jeg så en spire i min have,
der voksed' op og blev så forårsgrøn.
Jeg tror, jeg mærkede det i min mave
og vented' spændt og bad en lille bøn.

Og solen lyste meget i de dage,
jorden gødedes med kærlighed,
som bagtes der den allerbedste kage
med liflig duft af fryd og herlighed.

Som et under sprang da blomsten ud,
den stod nu der og lyste af sig selv,
så ganske mageløst, som var den sendt fra Gud,
en lang, lang rejse i et himmelhvælv.

Ja, denne blomst er blandt de særligt smukke.
Se, hvor hun stråler hele dagen lang.
Som skabt af solen er min lille dukke.
Til dig, jeg synger denne sang.

Af Marianne Brodersen [se side 31]

"Hjerterum" med ensom
spillemand i porcelænsler.

Bodil Ahlmann Jensen [se side 31]

Elsebeth Sommer [se side 31]

Dorte Rasmussen [se side 31]

"Byrden" af Preben Chabert [se side 31]

NEXUS betyder "sammenhæng / forbindelse". Et meningsfuldt navn til et smykke, udviklet til at symbolisere kærligheden mellem to mennesker.

Mads Heindorf
[se side 31]

Aquatic

Af Thea Bjerg [se side 31]

Koko

Som når lystæpper over rustne gitre bliver til det dagen foldes ud i som når skålens asymmetriske kant bugner af styrke som når hænder længselsfuldt insisterer på nærvær så er livet tydeligst af alt.

Didde Flor Rotne [se side 31]

Klangeren av fargen grønn

Av Helle Bjerkan

Mennesket står på jordens grønne mage under himmelens ufattbare osean, trærne har røttene sine dypt nede i jorden, de drikker av jordens dype vennlighet. Hva aner vi mennesker om liv og død?

Vi bygde en gang kirker, men de ble til fangehull, celler for tanken og følelsen. Hva aner vi om det som ennå ikke finnes?

Hva aner vi om tankens rekkevidde, sølvet vi er kommet til verden med?

Hva aner vi om det andre menneskets egentlige formål?

Hva aner vi om det grønne gressets alfabet?

Klangeren av grønnfargen – er den jorddypets fiolin?

Er grønnfargen babyens egentlige svøp?

Allmen hellighet – finnes den? Finnes barkens hellighet og det hverdagslige brødetts indre gud?

Efterlysning!

Hvor er de som kan tenke seg å støtte et videre arbeide med de ni musene? Jeg har selv flere tekster og bokmanus liggende klar til utgivelse, og mange ideer om en videre formidling av den gamle – og den nye – visdommen, det være seg i både kursaktivitet, bøker, tidsskrift og for eksempel et lettere tilgjengelig månedsmagasin. Er det ikke en dyp lengsel i hjertet hos flere mennesker etter den levende visdommen og den skapende kraften som motsetter seg de dødskreftene som finnes i vår moderne kultur og samfunn?

Mennesket kjenner en smerte i ryggen, øynene verker eller det lider av søvnløshet. Det latterlige, forvirrete og skjønneste mennesket!

Portretter av alvorlige menn opp igjennom århundrene i det siste årtusen. Med barter og hatter.

Bare sjelden en Novalis med øyne som et barn og en blå aura av sang rundt seg.

Mennesket – et lysende barn som kan holde hendene opp mot himmelen og la en gud kysse seg. Også midt i orkanens øyne.

Og kvinnen – denne disippelen som blør rødt og som bærer skapelsens mysterium i seg – det runde egget som er verdens sterkeste og verdens skjøreste visdom.

Når er verden rede for hennes mykhet?

Hoftene som åpner seg, lårene som er så glatte på innsiden – kvinnens hellige vennlighet.

Hvor ofte føder et menneske glødende bevegelse? Den jublende ilden som renser det tafatte forestillingslivet og farger verden rød og grønn av mening.

[Se side 31]

Playscapes er et dansk firma, der udvikler pladser og legeredskaber.

For nogle år siden fik Charlotte Prang og Per Stokbro idéen om at lave kunst, som børn kan bevæge sig rundt i. De begyndte et samarbejde fra hver deres indgangsvinkel. Charlotte bruger sin viden som kunstner og underviser af både børn og voksne; Per er håndværkeren, der sørger for at idéerne bliver til virkelighed.

Playscapes har indtil videre lavet en lille plads på et ældrecenter i Kolding, en legeplads på Østervangsskolen i Randers og er i gang med at lægge sidste hånd på Møllevangsskolen i Århus, hvor leg, ophold og kunst smelter sammen i et parkområde. "Børn har så meget fanta-

si, og de elsker at finde på hele tiden. Alle taler meget om at fremtidens mennesker skal være skabende og kreative, og jeg tror på, at vi skal give børnene de bedste betingelser for at holde liv i legesansen for at kunne finde på noget nyt hver dag", siger Karen Marie Schytter, der er skoleleder på Østervangsskolen.

PlayWave

Playscapes har udviklet et nyt multielement, PlayWave, til legepladser, park- og idrætsanlæg. PlayWave er en 4 m lang bølgeformet skulptur i glat indfarvet beton, som kan sættes sammen på mange forskellige måder. Den kan bruges som å-løb, belægning og trappe, eller rejses op og være

et gyngestativ, klatrestativ eller en skov. På den måde udfordrer den børnenes fantasi og indbyder til rutsche-, klatre- og balanceløp.

En plads ved Møllevangsskolen i Århus udstyres med fem PlayWaves. "Det er svært at forestille sig, hvad børnene finder på at bruge dem til, når de først står der. Men vi glæder os rigtig meget til at se dem i brug!", siger Charlotte Prang.

Lotte Birkmose har BA i medievidenskab; er stud. Cand. IT og Organisationer, Århus Universitet og praktikant hos Playscapes Danmark. www.playscapes.dk

Natural born history

NATURAL BORN HISTORY er Hilarius Hofstedes seneste udstilling. Den fandt sted på Naturhistorisk Museum i Århus fra 21. januar til 4. maj 2005. Udstillingen var frugten af en kunstners ønske om at arbejde i en eksisterende samling, her en samling af udstoppede dyr, og en åbensindet museumspolitik. Udstillingen agiterede åbent imod den kommercielle verden og dens konsekvenser for den menneskelige sjæl – noget som Hilarius Hofstede har arbejdet med siden sin kunstneriske manifestation kaldt Paleo Psycho Pop.

[se side 31]

Filterriget

Stine Torp Brixvold [se side 31]

Eksempler på figurer i filt.s

Skibsdrengens trøje

Skibsdrengens trøje

Blomsterpigens

Filtning er et gammelt håndværk. I Danmark har man fundet en filtmaske, som stammer fra vikingetiden, og i Sibirien er der fundet filtrestre helt tilbage til 600 år f.kr. Filtning opstår når uld møder vand, varme og bevægelse, og med disse fire ingredienser kan man lave solide stoffer.

Ulden er et fantastisk materiale at arbejde

med fordi det er så formbart, levende og naturligt; samtidig er det langsomt – at producere ting i filt er "slow production".

At have filt på kroppen er skønt – det giver varme og bevægelighed; kroppen kan ånde, det kan være helt tyndt og let eller meget kraftigt og fast.

Filt er smukt og udstråler en naturlig skønhed – det kan være skinnende som månestråler i en sø og helt enkelt, rått eller groft. Det kan indeholde de fineste dekorationer, der taler til store og små hjerter, og det kan fremstå som en stor robust taske der kan bære flere kilo kartofler.

Af Stine Torp Brixvold

filtartisten

Charlotte Kaae [se side 31]

Ægget

Filthjerter

Bigshopper

Filte øjne

Børn og musen

Af Bent Jøker

Når talen er om de græske musen, er der ingen grund til at udbrøde: "Ak, hvor forandret." Tvært imod kan vi med stor glæde sige: "Nej dog, hvor anderledes!" For der er sket meget nyt siden dengang, muserne svævede om laurbærkransede græske kunstnerhoveder.

Muserne i vor tid?

Prøv en gang at standse op og se på en gruppe legende børn. Se også, hvor du ellers møder børn, hvordan de bevæger sig, hvad de siger, hvad de synger, hvor de gemmer sig. Da vil du se, at muserne stadig inspirerer mennesker - at de stadig er her og virker i bedste velgående.

Og der er blevet flere af dem! Oekonomia f.eks. er kommet til og har overtaget inspiration af økonomisk fantasi. Romania er muse for romankunst, film og TV-creation. Det er et fantastisk stort område. Tænk blot på forskellen mellem et kæmpe romanværk af James Joyce og den lille, fine roman, "Gengældelsens Veje" af Karen Blixen. Romania arbejder med stor glæde og fantasi, hvor der skabes kunstnerisk film og TV. Ikke det kommercielle. Det tager Romanias kollega sig af, fru Lucifer. Hun er ingen muse, men selvstændig erhvervsdrivende, så vidt man véd.

Så muserne fra den græske tid har alle overtaget større og anderledes områder. Derfor er der heller ikke mere 9 musen, men 12 på grund af de mange nye arbejdsopgaver. Man hører også rygter om, at både 12 toner og 12 personer skaber den perfekte samklang. Muserne arbejder ikke mere inden for de faglige discipliner i universiteternes musiske fagskoler som var tilfældet i middelalderen. De udgør et team under den fantastisk dygtige teamleader Mazia, der på græsk betyder "sammen". - Herregud, i disse tider burde det med team og teamleader ikke komme bag på nogen. Det er indlysende, at musisk teambuilding giver uanede muligheder - ja, giver i vor tid og for første gang i historien forudsætning for at skabe de såkaldte samtkunstværker eller totalkunstværker.

Her er børnene med igen. De spidser straks øren og galopperer op i min kones atelier, for at prøve alle til rådighed stående kunstneriske medier, når hun inviterer dem derop; både de plastiske og maleriske. De har som regel slet

ingen hævninger m.h.t. at prøve sig frem, hvad de voksne ofte har. Tænk på børnenes hus- og hulebyggerier, hvor grundlæggende arkitektoniske fornemmelser øves - helst samtidig med udklædning, skuespil og musik, hvorved altså både Kalliope, Thalia og Euterpe er inviterede. Hvorvidt børnene følger muserne i spørgsmålet om længsel efter det samtkunstneriske eller det er omvendt - det er svært at afgøre. Men sikkert er det, at det samtkunstneriske udtryk bringer begge parter til jubel.

En ny æstetik nødvendig for at møde musen

Men vent et øjeblik. Der er noget andet af største vigtighed, som har forandret sig i vor tid i mødet med muserne. I den græske tid var kunst kunst, når en kunstnerisk idé så at sige kom svævende ned fra musernes himmel og af mennesker blev iklædt billede, fløjtespil eller poesi. I vores tid har vi først kunst, når en kunstnerisk ansats er fundet i samfundslivets "grundlæggende elendighed". Her taler jeg om uløste opgaver, forældede tilstande, konflikter osv. som den "grundlæggende elendighed." Det, som den amerikanske forfatter Saul Bellow kalder "tingenes hundefoder-tilstand". Han er skrap. Nedefra i stedet for oppefra er så at sige den nye æstetiske dimension.

Saul Bellow viser i sin kunstneriske produktion vej for os ved ikke at dumpe ned i de turboenergier, der har konkurrencekvalitet og driver mennesker til en falsk kreativitet, kaldet konkurrencesamfund. Den kreativitet synes nemlig at være faldet ned under det kreative stadie til en slags under-kunst-verden, hvor den først kører "turbo" og siden som antiproces kører fast i "fiksering." Her bliver muserne effektivt sat ud af spillet.

Inspiration til et musisk projekt?

Muserne elsker børn; det har de altid gjort, for her kan de hver dag aflevere uanede mængder af ægte inspiration. Børn har stadig direkte tilgang til muserne. Og når nu børnene er så glade for samtkunst, burde vi voksne måske danne teams og gå i gang også. Vi kunne samles i en ganske almindelig grundskole som det mest relevante sted overhovedet. Vi kunne begynde

Skibsdrengens og blomsterpigens hue og trøje.
Foto fra Filterriget.

med at arbejde med ler for at komme i proces med muserne for den plastiske kunst, arkitektur og historieskrivning. Det kunne i første omgang blive en øjenåbner:

Selvom den skole, vi har valgt at udforme som et samtkunstværk, da yderlig set er ganske pæn og velholdt, lever dens arkitektur, forvaltningssystemer, læreplan og arbejdsmåde måske alligevel ikke op til et kunstnerisk udtryk? Klio, historieskrivningens muse, må tage sig til hovedet over situationen, fordi det hele ikke mere er æstetisk tidssvarende i tilstrækkelig grad. Men vi tager det på os at øve en kunstnerisk proces; slår ring om børn, forældre og lærere og hjælper med at skabe - nu ikke et lukket statsforvaltet læringsrum, men et åbent kunstnerisk udviklingsrum. Vi voksne går altså ned og ind ad "kælderdøren", henter en portion socialt stof og bearbejder skolen til et stykke samtkunst, hvor alle 12 musen inviteres indenfor til at hjælpe i en kunstnerisk udviklingsproces. Efter 12 år (ét år for hver muse?) sættes eleverne ud i samfundslivet som duelige, livspraktiske og kreative mennesker.

Bent Jøker. F. 1941. Konsulent i lederuddannelse, organisationsudvikling og konfliktløsninger og i netværkssamarbejde.
bent.joeker@get2net.dk

ORDET

Frank Colding (f. 1957). Uddannet cand. Scient. i fysik og historie 1990. Visedigter og visesanger siden 1992. Udgivet en CD 1999. Arbejder på at få en digtsamling udgivet. Vil du arrangere en visekoncert eller ønsker du et viseindslag så kontakt: fcl@oncable.dk, www.fyldepenner.dk/forfatter/?id=361

Beke Pfann, Århus. Født i Tyskland. Uddannet som Werbecksanger og -pædagog fra 1995-2000 på sangskolen i Lahti, Finland, hos Christiaan Boele og Merja Rautio. Efterfølgende studier hos Christa Waltjen, Nelly v.d.Spek og Pirkko-Lisa Tikka. Siden 1999 koncerter i Tyskland, Finland og Danmark med oratorie- og liedrepertoire. 2001-2004 sangterapi uddannelse i Langenberg, Tyskland, hos Thomas Adam.

Siden marts 2002 bosat i Århus. B.P. arbejder på Hadruplund – et helsepædagogisk hjem for udviklingshæmmede børn – som sangterapeut og musiklærer. Sideløbende underviser hun privat, giver kurser og koncerter. bekepfann@yahoo.com

Christian Vuust (f. 1964). Saxofonist, klarinet-tist og komponist. Docent ved Det Jyske Musik-konservatorium. Har i mange år været aktiv på den skandinaviske jazzscene, bl.a. som ophavsmand til det Grammy-nomimerede album *The Thule Spirit*. Medvirker på over 50 pladeudgivelser, heraf 6 som orkesterleder. www.dendanskesalmeduo.dk

Inge Brink Hansen. Sanger, sang- og talelærer. 20 års erfaring. Cand. mag. i musik og logopædi. inge.brink@get2net.dk

Klaus Tølbøll Sørensen, Århus. Musiker, komponist og cd-producer. Har udgivet CD'en *Danish Songs* i samarbejde med Henrik Birk Aaboe. jekasu@mail.dk

Allan Diehl (f. 1962). København. Organist og korleder ved Gørlev Kirke, Vestsjælland. Har spillet klaver fra sit 8. år og været organist siden det 16. år. Korsanger og solist siden tidligste barndom.

Under en free-lance-periode som musiker og storyteller i København lod han sig uddanne til lærer i E.M.Alexander-teknik, muliggjort af et studielån i Merkur. Har arbejdet med udviklings-teknikker og pædagogik hele sit liv og i 20 år haft en omfattende koncertvirksomhed i både ind- og udland. Er selvlært på stort set alle områder.

Via et link på Merkurs hjemmeside, skulle det være muligt at lytte til Johannes Brahms bearbejdelse af "Es ist ein Ros' entsprungen" fortol-

ket af Allan Diehl. Grafikken er udført af grafiker og musiker Niels Madsen. www.dubdesign.dk

Bjørka Lassesen, Hillerød. Jeg skrev dette digt (her bragt i forkorter version. Red), for nogle få måneder siden med den erkendelse at jeg udelukkende vil kunne leve mine drømme ud, i form af de bogstaver jeg elsker så højt. Jeg måtte tage et valg:

Enten kunne jeg have mine drømme "under huden": klatring/rapelling, vikinge-sværdkampe, bueskydning, cykle- og vandreture, riverafting, faldskærmsudspring, dykning og så utrolig meget andet.... med den konsekvens, at min krop hurtigt ville blive slidt op – på grund af hypermobile led og dårlige lunger.

Eller jeg kunne vælge at bevare min krop i en nogenlunde tilstand, gennem et længere liv og hengive mig til de mere rolige livsflammer. Jeg valgte det sidste! Risikoen ved et aktivt liv var for stor. I værste fald, ville jeg i mine ældre år måske ikke være i stand til at flytte en finger, uden enorme smerter.

Siden jeg var lille har jeg holdt mere af at forestille mig en leg, end egentlig at lege den. Jeg kunne sidde helt stille et sted nogle gange i fuld udklædning, og bare fortælle min leg til mig selv i tankerne, uden at mæle ét ord. Selve glæden ved at skrive kom først senere. Men gennem hele min opdragelse har kunst været en vigtig ingrediens. Tæt fulgt af friheden til at gøre mine egne erfaringer om blandt meget andet tyngdekraften.

Søren Ulrik Thomsen (f. 1956). Lyriker og essayist. Medlem af Det danske Akademi. Debuterede 1981 med digtsamlingen *City slang* (tre år senere sat i musik af Lars H.U.G. på albummet af samme navn). Forlaget vindrose har udgivet kassette med de 7 bøger, som Søren Ulrik Thomsen har udgivet i perioden 1981 til 1996. Kassetten koster 499 kr. www.vindrose.dk – seneste udgivelse er "Kritik af den negative opbygghed" (2005) sammen med Frederik Stjernfelt. Portrætteret i Jørgen Leths film "Jeg er levende" fra 1998.

Niels E. Fischer (f. 1953 på Fyn). Læser finsk på Helsinki Universitet. Socialrådgiver fra 1977-94. Siden 1999 boet i Nordjylland. Har altid haft lyst til at skrive – at skabe små kunstværker med ord. Fordybede sig – under et ophold i Norge i 1999 – i den sørlandske digtning og desuden i nogle af Rilkes prosatekster. Oplevede her for alvor en slags digter-identitet. Livskunst er det tema, jeg fortrinsvis beskæftiger mig med. nielsefischer@yahoo.dk

Ingerd Østmo har jobbet flere år i bibliotek, og med formidling av litteratur. De siste årene har hun selv skrevet poesi og prosa. Hun bor i Lørenskog kommune. ostmo-helgesen@chello.no

Knud Frøslev. Kølstrup, Fyn. Lærer, musiker og livskunstner. Født i det nørrejske. Har hele sit liv ladet sig inspirere til musiske aktiviteter. Begyndte som 10-årig at optræde med harmonika og har i sit voksenliv turneret Danmark og Europa rundt som den ene halvdel af "Paradisduoen". Fornyelig udgivet en CD med 19 lyriske sange, som han selv har sat musik til.

Helle Bjerkan

Takk for viktig og spennende etterlysning!

Jeg har i flere år skrevet dikt, prosa og filosofi, etter en helhetsopplevelse og et møte med antroposofien i 1995. Jeg har også utgitt tidskriftet *Sophia* i fire numre; i alt dette forsøker jeg å uttrykke en inspirasjon som kan settes i forbindelse med de ni musene, og med visdomsgudinnen *Sophia*. Denne inspirasjonen sier: Alt er ett, og alt må igjen forbindes. helle-b@online.no

BEVÆGELSE

Margrethe Solstad (f. 1951). Kunstnerisk leder av Den norske Eurytmihøyskole og Oslo Eurytmiensemble. www.eurytmi.no – dne@eurytmi.no

Karin Olander. Eurytmist og instruktør. Initiativ-tager til Indigo-gruppen, der også består af Tine Barfod – maler og scenograf; Susanne Meier-Nielsen – sprogformer og skuespiller. Suppleres fra projekt til projekt med andre kunstnere. indigo.eurytmi@hotmail.com

Katrine Nielsen, Aalborg. Steinerpædagog og uddannet Helseeurytmist i Århus og i England; tilbyder også undervisning i musik, maling og plasticering. Tlf. 96 38 30 33 (efter kl. 19.00).

Klaus Loehr-Petersen er beskæftiget med information og projekter i Foreningen for Biodynamisk Jordbrug www.frugtbare-froe.dk; www.biodynamisk.dk

Katarina Vetterfalk-Striim, eurytmi-lærer på Rudolf Steiner-skolen i Vordingborg.

"Hvor er det bare en helt vidunderlig ide; dette med museerne, og hvor de mon er blevet af i vor tid. Det er mit indtryk, at de lever bedre end de nogensinde har gjort, i hvert fald i løbet af de sidste 50-55 år. Jeg husker hvorledes vi druknede i radio, båndspillere, biografier og fjernsyn. Amatørteater, var noget vore bedsteforældre fordrev tiden med i de der underligt støvede

"folkenes huse" (eller hvad de nu hed her i Danmark). Musik var ikke noget man selv spillede, hvis ikke det var fordi man var håbløst gammel eller ligefrem en "Elvis-spire".

Dans, ja det var der noget af; Man stod stille på et sted og daskede en anelse med armene og knækkede lidt i knæene og så måtte man endelig se meget "smart" og underlig ud i ansigtet. Hvis man rørte ved hinanden, så kunne det komme til at ligne "mor og far i danseskole" for evigheder siden. Skriv digte – nej hvor kan man være så sær!?

For ikke at tale om at synge! Vi sang aldrig i skolen med mindre vi blev håndplukket til det kor, som de "kedelige" og "ordentlige" var med i, og som skulle optræde til jul og til sommerafslutninger. Dette var i Sverige, og jeg overdriver desværre ikke. Kort efter jeg var flyttet til Danmark, hørte jeg om Kunsthøjskolen i Holbæk. En pioner ved navn Ulrik Jarseen havde bragt de "kreative" fag ind i Folkehøjskolen. Det var stort, meget stort!! For eksempel tegning/maling og teater.

Danskerne sang også. Til enhver tid, hvor familie og venner var samlet, og på folkehøjskolerne var der stadig tradition med morgensang.

Jan Bang bor på Solborg Camphill Landsby utenfor Hønefoss i Norge, hvor han arbejder med undervisning for psykiske udviklingshemmede og som redaktør av tidsskriftet Landsbyliv. Han har arbejdet i mange år med miljøprojekter i midtøsten og i Norge, er sekretær i Norsk Permakultur Forening og aktiv i udvikling av økolandbyer i Norge. Har nylig utgitt boken "Ecovillages – a practical guide to sustainable communities", til salg hos Antropos i Oslo. jmbang@start.no

Christine Bakke F. 1972. Utdannet ved landbrukskøleskolen på Ås. Ansatt i Cultura Sparebank fra 2000.

Nina Høst Madsen Presse- og informationsmedarbejder, Merkur

HÅND & ÅND

Yvonne Erbs, Karise. Uddannet serigraf, kunsthåndværkerskolen, Steinerlærer og fra den goetheanistiske maleskole. www.yvonneerbs.dk

Candle Art - består af kunsthåndværkerne: Hans Viggo Jørgensen, 52 år og Santa Flammild Papaduke, 44 år. candle-art@mail.tele.dk;

Christian Peter Smed. Har oplevet at "modtage" ca. 80 tekster om kærligheden til livet. Det skete tidligt om morgenen i årene 1999 og 2000. Har lært sig at udelukke tanker og stole

på, hvad der kommer til ham uden at reflektere under skriveprocessen. Det foregik altid på dansk og var tekster, der udgjorde en helhed. I sommeren 1999 oplevede han, at der var en bog på vej og blev overrasket, da teksterne kom på engelsk, et sprog han ikke havde brugt i 25 år, bortset fra en måneds ophold i Canada netop i sommeren 1999. Snart forstod han grunden: "Det faldt mig endnu nemmere at nedskrive dette sprog uden at reflektere. Min muse har præsenteret sig som Spirit, og jeg oplevede under hele processen en dyb glæde og taknemmelighed over at kunne erfare, som jeg gjorde." Teksterne udgør to manuskripter, "Accepting Your Divine Nature" og "They Are All Our Children". mentor4you@arcor.de

Else Krogh-Hansen (f. 1964). Født i Stavanger, bosatt på Nesodden. Utdannet på Kunsthøgskolen i Oslo og på Northwest college of art Poulsbo, Washington, USA. Ansatt ved Solum forlag 1995-2004. Har illustreret og formgitt en lang række bøger. Arbejder som free-lance billedkunstner, illustratør og grafisk formgiver, under firmanavnet Artillus. artillus14ace@yahoo.no

Marianne Brodersen, læreruddannet fra Den Frie Lærerskole i Ollerup. Arbejder som lærer på 18. år og underviser i billedkunst og musik. Har de sidste 3 år arbejdet med acrylmaleri og ellers tidligere brugt tid på at modellere dukker og skrive digte. mariannebrodersen@gmail.com

Bodil Ahlmann Jensen, København. bodilahmann@yahoo.dk

Dorte Rasmussen til_dorthe@hotmail.com

Elsebeth Sommer, Gedved. Billedkunstner uddannet fra Århus Kunsthøjskole. Har egen kunsthøjskole i Gedved. elsebeth@knoglekranie.dk; www.knoglekranie.dk; www.tigerensrede.dk

Preben Chabert (f. 1953). Selvlært billedkunstner. p.chabert@ofir.dk

Mads Heindorf, Langeland. Guldsmed. Sammen med sin far, Henrik Heindorf, der også er guldsmed og flere andre smykkekunstnere driver de værksted og kursusvirksomhed på Nord-Langeland. Guldtranen er først og fremmest et smukt sted, hvor Guld, Kunst og Håndværk forenes i fælles bestræbelser og lidenskab for at skabe smykker til smukt liv. www.guldtranen.dk; mail@guldtranen.dk

Didde Flor Rotne. Koko er den ene af Zen ekspressionismens syv æstetiske kvaliteter. Betegnelsen Koko dækker over en "asketisk forfinethed" samt en "henfaldets skønhed". Koko har inspireret mit arbejde med denne filttat-

ske/skulptur. Jeg har forsøgt at fremkalde et udtryk af modenhed og ælde, uden at vente på tidens eget aftryk af henfald og patinering. Tasken bærer derfor både brændemærker, blonder "badet" i lak og te, samt fragmenter af guldne fotos. www.englebasserne.dk diddeflor@hotmail.com

Thea Bjerg tekstilkunstner og designer. Arbejder med udvikling af teknikker til håndplissering af silke og polyester, og har i sit arbejde til serien AQUATIC været inspireret af korallrevets farver og former. Serien består af stoflige "skulpturer" til at bære på kroppen, og har været udstillet i Kunstindustrimuseet København, samt i Kina, Tyskland, UK, Holland m.fl. steder. Teknikker: serigrافي, foldning, hånd-plissering, laser-cut, ultralyds-skæring. www.theabjerg.com - tb@theabjerg.com

Hilarius Hofstede er hollandsk billedkunstner og forfatter bosat i Århus. Udstiller udover i Danmark primært i Holland, Belgien og Frankrig. Hofstede arbejder både med gallerier og museer samt med private virksomheder. www.hifenate.org - www.bisoncaravan.com

Stine Torp Brixvold, Vordingborg. Har lavet sit eget firma, Filteriget, der laver tøj til børn mellem 0 og 5 år. Filteriget er en eventyrverden, hvor der lever skibsdrenge, blomsterpiger, alfer, nisser og får. Her er dagene lange og fyldt med solskin og gode venskaber, og alle børn går rundt i filtet tøj i bomuld, silke og uld.

Tøjet kan ses og købes via internettet. Det kan føles og prøves, når Stine er til bazar med Englebasserne eller ved at besøge værkstedet i Bakkebølle Strand ved Vordingborg. www.filteriget.dk - www.englebasserne.dk stine@filteriget.dk

Charlotte Kaae, Vordingborg. Filtartist. www.filtartisten.dk

radiOrakel

– verdens eldste kvinneradio

Av Torstein Dyrnes

I 1982 ble den idealistiske nærradioen radiOrakel grunnlagt i Oslo. Målsetningen var å øke kvinneandelen i norske medier.

"Det som skiller radiOrakel fra andre lokalradioer er at vi for det første er verdens eldste kvinneradio. For det andre drives vi kun av idealisme, dugnadsånd og goodwill, ingen kollektinntekter eller reklame. Dette gir oss et friere grunnlag for å lage alternativ radio", forteller redaktør Thea Klingenberg.

Vedtektene til radiOrakel sier at minst 2/3 av medarbeiderne skal være kvinner. Og kanalen skal ha kvinnelig redaktør. Kanalen har også en musikkprofil hvor 50% av musikken skal være av kvinnelige artister eller musikere.

Radioen holder til på loftet i Blitzhuset, men kanalen er ikke identisk med Blitzmiljøet. Klingenberg forklarer: "Det at vi bor på Blitzhuset er viktig for oss. For det første bor vi billig og bra, men ikke minst er samarbeidet og vennskapet mellom radioen og resten av huset veldig fruktbart. Det er likevel sånn at over halvparten av de som jobber her, i utgangspunktet kommer fra andre miljøer enn Blitz, og det sørger for at vi som radiostasjon representerer mange deler av den alternative kulturen i Oslo."

I dag er radiOrakel sammen med Radio Nova (studentradioen som sender på samme frekvens) den største kilden for rekruttering av nye medarbeidere til NRK og andre store mediekkanaler i

Osloområdet, men Klingenberg mener likevel at kanalen fortsatt har en viktig jobb å gjøre.

"radiOrakel jobber aktivt med å øke kvinneandelen i norske medier. I alle roller, ikke bare som journalister, teknikere og reportere, men også når det gjelder bruk av kilder og intervjuobjekter. radiOrakel har utdannet mange flinke folk gjennom de 23 årene vi har holdt på, og man skulle kanskje kunne håpet at kvinneandelen i mediene snart nærmet seg mannsandelen, men den gang ei. Jeg mener det er like relevant for radiOrakel å drive med aktiv rekruttering av damer i dag som det var i 1982."

radiOrakel sender på fm 99,3 i Osloområdet og kan også høres på internett www.radiorakel.no

Torstein Dyrnes F. 1977. Medarbeider i Cultura siden 2002. Utgjør halvdelen av elektronika-duoen Tøyen.

Kunst som brobygger mellom islamsk og vestlig kultur

Av Jannike Østervold

Samoa Rémy (1974) er billedkunstner, født og oppvokst i den italiensktalende delen av Sveits, og utdannet i Firenze og Oslo, hvor hun nå bor. Hun arbeider mye med blant annet grafikk og "Artist's books". Samoa sier at det hun søker i det todimensjonale, er å skape en kraft som stimulerer betrakteren til å gå inn i bildet – til å gå inn i nye og ukjente rom. Nå skal hun gi ut en "Artist's book", som er en del av et prosjekt kalt "Dîvân".

Prosjektet "Dîvân" ble initiert av Josef Weiss, i Mendrisio i Sveits. Han driver et lite forlag, bokbinderi og trykkeri, hvor alt fortsatt blir gjort for hånd. Prosjektet "Dîvân" oppstod ut fra et

ønske om å bidra til dialog og tilnærming mellom den vestlige kulturen og islam, etter terrorangrepet i New York 11. september 2001. Navnet henspiller på divanen som et møtested, der mennesker setter seg ned og snakker sammen. Initiativtaker Josef Weiss er overbevist om at bomber ikke løser noen problemer, og har invitert ulike kunstnere til å komme med sine bidrag til prosjektet. Hver kunstner står fritt både når det gjelder valg av teknikk og uttrykk. Alle "bøkene" i serien "Dîvân" er håndtrykte og hånd-innbundne "folde-bøker", som har en høyde på 14,8 cm og variende lengde. "Bøkene"

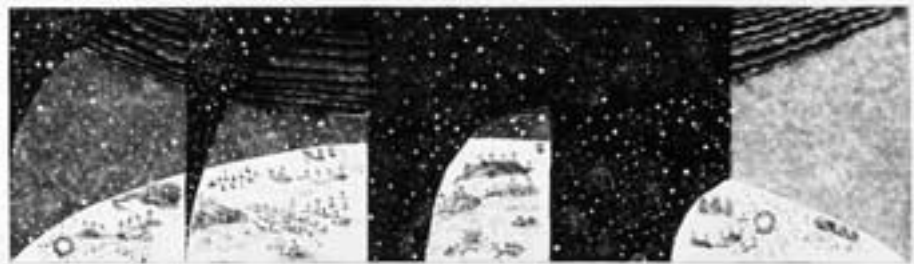
blir gitt ut i kun 33 eksemplarer, hvor et eksemplar av hver "Artist's book" vil bli donert til Hovedbiblioteket i Alexandria i Egypt, et av hver går til Nasjonalbiblioteket i Sveits, og et vil gå inn i arkivet til Josef Weiss. De resterende 30 eksemplarene blir delt likt mellom kunstneren og utgiveren, og er til salgs for interesserte.

Samoas bidrag til prosjektet "Dîvân" har tittelen "Intervalli di luce", og hun har valgt et sitat fra den nylig avdøde baskiske kunstneren Eduardo Chillida som tekst til "boken". Det vil bli trykt både på italiensk, engelsk og arabisk.

"I have not seen the wind, I have seen the clouds move.

I have not seen time, I have seen the leaves fall."

"Intervalli di luce"

Samoa Rémy er utdannet ved Kunstakademiet i Firenze i Italia (1994 - 1999), og var gjestestudent ved Statens kunstakademi i Oslo (1997 - 1999). Deretter tok hun Hovedfag ved Institutt for radér og litografi ved Statens håndverks- og kunstindustri-skole i Oslo (2000 - 2002). Hun er medlem av Norske Grafikere og Norske Billedkunstnere, og har hatt flere utstillinger både i Norge, Sveits og Italia. I 2004 ble hun tildelt fordypningsstipend fra Arild Wahlstrøms fond. samoaremy@hotmail.com
www.atelier-weiss.ch

Gjør som de tre vise menn...

Av Stian Torstenson

Al Quds – den hellige byen, er arabernes navn på Jerusalem

Det er også navnet på Palestinabutikken som ligger i Oslo. Butikken eies av Palestinakomiteen i Norge og overskuddet av salget går til helsearbeid for palestinerne. Butikken ønsker å høyne forståelsen for palestinsk og arabisk håndverk, kultur og tradisjoner.

Butikken selger blant annet smykker, glass, bøker, CD-er, lamper, spill, trommer, olivensåpe og tørkede frukter i gavepakning. De selger også organisk dyrket fairtrade olivenolje fra Vestbredden gjennom Sindyanna, som er en kvinnedrevet organisasjon som styres av både israelske jøder og palestinere.

Palestinabutikken kjøper i stor grad varene direkte fra håndver-

kere og fabrikker. På reiser til Midt-Østen for å kjøpe varer og skaffe handelskontakter unngår de mange mellomledd, og dermed kan en større del gå til de som lager produktene og råvarene.

Al Quds driver også reisebyrå med spesialfelt Midt-Østen. De lover at av dem får du mer enn billetter – du får også kontakter og tips som gjør reisen til noe spesielt

Butikkens slagord er: Gjør som de tre vise menn og utallige vise kvinner. Kjøp dine julegaver i Al Quds!

www.palestinakomiteen.no
www.sindyanna.com

Stian Torstenson F. 1975.
Medarbeider i Cultura siden 1999.

International Master Degree Programme in Steiner Education Research

2006 – 2008

A two year research-based programme with options in:

- **Educational Action**
- **Environmental Education**

The programme is decentralised, with 15 study weeks in Norway over 2 years, combined with long distance learning. Gives 120 ECTS credits and is in English.

www.rshoyskolen.no

Enquiries to: master@rshoyskolen.no
Rudolf Steiner College of Education & Social Sciences, Norway

ØNSKER DU DEG «Økologiske» internettsider?

LiliO Design gir deg en komplett tilstedeværelse på Internett – design, webhotell og domene – med fokus på de menneskelige sidene.

Vi samarbeider med deg for å presentere kjernefilosofien i din organisasjon på nett.

Vi verdsetter et nært forhold til deg som kunde, og er stolte av vår fokus på etisk og bærekraftig næringsliv.

Vi kan tilby deg alt fra små og enkle til store og avanserte nettstedet til hyggelige priser.

Kontakt oss for et uforpliktende tilbud nå!

Tlf: (+47) 473 28 734
info@lilio.com
www.lilio.com

«Jeg er mer enn fornøyd!»
– Tormod Bjørnstad, Nivåmetoden AS

Aktuelle Bøger

"Flowforms. The Rhythmic Power of Water" av John Wilkes (Floris Books 2003)

Vannet er en grunnleggende forutsetning for alt liv. John Wilkes utforsker i denne boken vannets natur og stiller spørsmålet om vannet har hukommelse og om vi kan påvirke vannets livgivende egenskaper gjennom å arbeide med van-

nets rytme og flyt. John Wilkes studerte først skulptur. I London møtte han matematikeren George Adam og vannforskeren Theodor Schwenk, som inspirerte ham til å arbeide med vannstudier. Etter mange års undersøkelser kom han frem til utformingen av flowforms. Boken gir både en grunnleggende innføring i den vitenskapelige teorien bak flowforms og eksempler på anvendelsesområder, som jordbruk, vanning, matproduksjon og vannrensing.

www.anth.org.uk/virbelaflowforms/.
Boken kan bestilles fra www.florisbooks.co.uk/

KORTE KURSER

i Steiner-pædagogik 2006

27.-29.januar:
Menneskets 12 sanser
3.-5.marts: Leg og læring
6.-8. oktober:
Syvårsperioder gjennom livet
24.-26.november: Folkeeventyr

Undervisere er lærere ved
Rudolf Steiner
Børnehaveseminarier.
Der kræves ingen
forkunnskaber og kursene kan
følges enkeltvis.
Hvert kurs koster 690 kr.
/ledige og stud. 525 kr.

Tilmelding og program: HOF,
tlf. 33 11 88 33 -
HOF@aftenskolen.dk
www.aftenskolen.dk

Yderligere opplysninger og
kursussted:

**Rudolf Steiner
Børnehaveseminarier**
Johannevej 20
2920 Charlottenlund
Tlf. 39 63 21 37 -
steinerseminar@mail.tele.dk
www.steinerseminar.dk

VIDARÅSEN, livet i en Camphill-landsby
Tekst: Sven Grotdal,
Foto: Gro Midttun.
ISBN 82-995739-2-0 Purgatorio
Forlag, Sandfjord, 2005

En bok som lar deg få innblikk i hverdagslivet og det inkluderende fellesskapet på Vidaråsen, hvor psykisk utviklingshemmede og medarbeidere lever i bofellesskap og arbeider side ved side. Her bidrar alle etter evne, og ingen blir sittende alene.

Boken er illustrert med en mengde sort-hvitt bilder, som i stor grad taler for seg. En rekke korte artikler gir innblikk i forskjellige sider av landsbyens liv. En bok til å bli varm om hjertet av.

Billedkunstneren Else Krogh-Hansen, som er omtalt på s. 14, har illustrert to vakre bøker for barn:

Apepiken Mei Ping
Tekst: Anne-Karen Hytten og Agnete G. Haaland.
Illustrasjon: Else Krogh-Hansen
ISBN: 82-560-

1404-0 Solum forlag
Boken er basert på en gammel kinesisk fortelling. Mei Ping fødes av et fjell og kan forvandle seg til hva hun vil. Sammen med læremesteren Tripitaka og grisen Zhuzhu begir hun seg på vandring ut i verden for å lære forskjellen mellom løgn og sannhet, rett og galt.

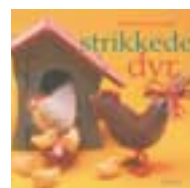
Prinsen som våknet, historien om Buddha
Tekst: Kåre A. Lie.
Illustrasjon: Else Krogh-Hansen. ISBN: 82-560-1163-7 Solum forlag

Historien om Buddha fortalt for barn og ungdom. Boken handler om sentrale begivenheter i Buddhas liv og gir et enkelt riss av hans lære, men vekt på allmennt menneskelige og etiske sider.

VRANG! – bogen om at strikke. Af Ulla Skjødt m.fl. Forlaget OXYGEN 2002. 80 sider. 198 kr. + forsendelse. ISBN 87-91199-07-7.
[www.oxygen.dk/vrang ; ulla.skjodt@oxygen.dk](mailto:ulla.skjodt@oxygen.dk)

Anvisninger, grundbegreber og 28 opskrifter på usædvanlige og anderledes strikketing.

Strikkede dyr af Anne-Dorthe Grigaff. 60 sider. 199 kr. Forlaget Olivia 2005. ISBN 87-7963-130-4. www.olivia.dk

Strik selv julegaver til de mindste. De vil elske de bløde krammedyr.

Kritik af den negative opbyggelighed. 7 essays af Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen. Vindrose 2005. 246 sider. 269 kr. ISBN 87-7456-695-4.

En kras kritikk av nutidens "kulturbærere" for et "negativt" innhold i deres bidrag til kulturen – her betegnet som "den negative oppbyggelighet". Søren Ulrik Thomsen er forfatter (se side 10) og Frederik Stjernfelt er lektor ved Københavns Universitet.

PRØV FIRE TIDSKRIFT I TIDEN

Cogito

Forum for kunst, filosofi, litteratur og samtid

Herba

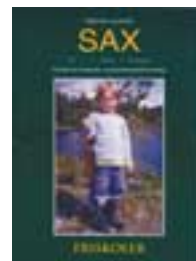
Tidsskrift for jordbruk og ernæring, natur og kultur

Pengevirke

Tidsskrift for en ny bankkultur

Sax

Forum for friskoler og hjemmeundervisning

Prøvepakke med alle fire heftene tilsendt for 180,- (utlandet: 200,-)

Kontakt: post@forumcogito.no **SMS:** 9708 5233

Eller **sett inn penger på konto nr.:** 1254.05.04979

Eller **skriv til:** Cogito v/Nils Peter Waage
Fredrikke Quams gate 23
0172 Oslo

Cultura Bank – er en bank for deg som er opptatt av økonomi og etikk, bærekraftig økonomi, nye måter å tenke verdiskaping på.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde er hele landet, og banken tilstreber nærkontakt til sine kunder. Cultura arbeider for at etikk, moral og verdiskaping kan innar-

beides i det økonomiske liv via et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet. Vi tror det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger hvor man ikke ensidig baserer seg på egenytten som drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 230 mio. NOK. Det er 12 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Merkur er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låneprojekter har medvirket til at inspirere andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover

den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Mere end 10.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlåns politik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkur har i øyeblikket en balance på ca. 700 mio. kr. Af det samlede udlån på 420 mio. kr. udgør de almennyttige, samfundsgavnige projekter ca. 75%. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har 38 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København, kontor- og mødefaciliteter i Odense samt medvirkende i et spirende bankinitiativ i Finland. Hertil kommer et repræsentationskontor i Hamborg for ca. 250 nordtyske kunder.

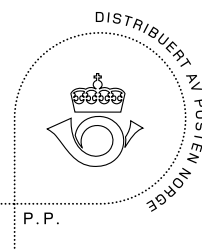
Cultura Sparebank Postboks 6800 · St. Olavs plass · N-0130 Oslo · Tlf. +47 22 99 51 99 · cultura@cultura.no · www.cultura.no

Merkur Vesterbrogade 40 · Postboks 402 · DK-1620 København V · Tlf. +45 70 27 27 06 · merkurbank@merkurbank.dk · www.merkurbank.dk

B-Economique

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo

NORGE

P. P.

Af Sannie Terese Burén

Primunella

Hun var den smukkeste blomst i haven. Det var indiskutabelt og Primunella vidste det. Hun nejede mod solen og drak morgendug af store dråber på de gyldne kronblade. Hun skottede længselsfuldt over mod gartner Jespersen, planteskolens ejer, som lidt derfra var travlt optaget af at beskære nogle roser. Det var takket være hans kyndige hænder og beundrende blikke at hendes skønhed i denne usædvanlige grad var kommet til udfoldelse.

– Hr. Jespersen?! Hun rømmede sig. Undskyld – hr. Jespersen, jeg føler at min potte er lidt tør. De kunne vel ikke lige kigge herover et øjeblik?

Men i stedet for hr. Jespersen kom en yngre mand gående direkte hen imod hende. Foran sig havde han en tynd, hvid pind, som han svingede fra side til side. Han var faretruende tæt på nu – kunne han da ikke se sig for med den pind?! tænkte Primunella.

I det samme kom gartner Jespersens lille gravhund, Felix, farende rundt om hjørnet, hen ad stien og ind imellem benene og stokken på manden, som end ikke nåede at gribe for sig men faldt lige ned på den stakkels Primunella. – Åh, nej græd hun. Se nu; mine stængler er helt krøllede og mine kronblade falder af. Hulkende kastede hun sig mod jorden. Men den unge

mand ænsede ikke hendes kvaler. – Hvilken duft! Hvilken vidunderlig, sødmefyldt, interessant aroma!, mumlede han henført, mens han prøvede atter at komme på benene. Gartner Jespersen og en tyk dame, som havde stået og beundret nogle farvestrålende georginer, kom ilende til for at hjælpe den blinde mand op. Gartner Jespersen undskyldte mange gange for Felix's opførsel, børstede jorden af mandens tøj og vidste slet ikke hvad han skulle gøre for at gøre sagen god igen.

– Om jeg blot må få den lille Primunella – som dufter så rørende dejligt – med hjem, så skal mit hjerte aldrig mere længes mod nogen anden skønhed.

– Hvor han dog taler kønt, sukkede Primunella. Og sådan gik det til at hun kom til at bo i vindueskarmen hos den unge mand, som ikke kunne se hendes fælere skønhed, men som så meget desto mere værdsatte hendes duft og aldrig glemte at minde hende om den nydelse den gav ham.

Sannie Terese Burén (f. 1964). Arbejder som Åndedræts- og Tankefelt Terapeut med praksis i Svendborg. Driver økologisk kursuscenter og Bed and Breakfast, Æblegården, på Langeland.
www.aeblegaarden.dk

Demonstrationen "Guldfeber" i Belgien mod bankernes uetiske investeringer

Den 23. november 2005 blev en to tons Guldkalv båret rundt i Gents banker i et optog af klovne, kunstnere, samba-dansere og aktivister. Arrangementet, kaldet Guldfeber, var en protest mod bankernes uetiske investeringer. Bag initiativet står det belgiske ngo Network

Vlaanderen, der netop har udgivet rapporten "Hvor går grænsen?" hvori de gør rede for hvordan bankerne AXA, DEXIA, FORTIS, ING og KBC kynisk investerer i våbenindustrien. Guldkalven er skabt af den kontroversielle danske kunstner Jens Galschiøt www.aidoh.dk

Network Vlaanderen vil ændre vores holdning til penge. Ikke maksimal profit men retfærdighed skal være afgørende. Med "Guldfeber" kræver Network Vlaanderen at bankerne udformer en menneskerettighedspolitik for investeringer. Kundernes penge må aldrig gå til firmaer og projekter, der begår overgreb mod mennesker og deres rettigheder. www.mijngeldgoedgeweten.be